



jak jsme museli spojencům platit zlatem za to, že naši vojáci
mohli po jejich boku umírat ve válce proti Hitlerovi

2

Kniha začíná v roce 1982, kdy na starém ruzyňském letišti usedly tři letouny TU104. Na palubě měly přes 18 tun čs. měnového zlata, přivezeného z Velké Británie. Zhruba 10 tun z tohoto množství bylo ve vzácných historických mincích. Celá tato operace byla tajná, veřejnost nesměla znát pravou podstatu toho, co tomu všemu předcházelo. Tajemství provází tuto operaci dodnes. Zejména na českém ministerstvu zahraničí... A vysvětlení? Česká veřejnost není údajně ještě zralá na to, aby celou transakci pochopila. Přesto se autorovi nakonec podařilo získat, zejména v zahraničí, často unikátní archivní materiály. Nejcennějším úlovkem jsou bezesporu podrobné zápisy z mezivládních jednání mezi Československem a Velkou Británií, které podle tvrzení archivářů na ministerstvu zahraničí podléhají dosud režimu utajení.

Kniha Stanislava Motla, jejíž součástí je bohatý obrazový materiál a desítky autentických dokumentů objevených v nejrůznějších archivech u nás i v zahraničí, popisuje dramatické pátrání po osudech zlatého československého pokladu. Popisuje také

mnohá zajímavá setkání s pamětníky a zveřejňuje utajované zápisy z vleklých a pohnutých jednání

O navrácení československého měnového zlata, kterým Československo zaplatilo USA a Velké Británii „daň za osvobození“. Zúčtování bylo neúprosné: Československo muselo platit např. i za uniformy a výzbroj nejenom živých, ale i padlých vojáků, jakož i za bomby, které naši letci shodili na Německo.

Před pěti lety, opět tajně a ve vši tichosti, naše vláda a tehdejší vedení ČNB pod vedením guvernéra Tošovského vyměnila drtivou většinu našeho zlatého pokladu, na který se skládaly celé generace, s Německem – za dluhopisy. Zlato, které bylo stejným symbolem jako třeba státní hymna či státní vlajka, zmizelo.

STANISLAV MOTL

nar. roku 1952 v Ústí nad Orlicí, pracuje jako televizní reportér pořadu Na vlastní oči a dlouhodobě se zabývá mimo jiné historickou publicistikou, zejména z období druhé světové války. Do povědomí veřejnosti vešel například svými reportážemi týkajícími se pátrání po nepotrestaných nacistických zločincích. Jeho tvorba však zahrnuje široké spektrum námětů – od kriminalistického žánru, přes autentické zážitky válečného reportéra, až k dobrodružným okamžikům prožitým při námořních či horolezeckých expedicích. Dosud vydal: Muži generála Pattona; Milan Rastislav Štefánik; A třináctý byl kat...; Tváře osudu; Útěk z pekelného domu; Nacisté pod ochranou aneb kdo vlastně prohrál válku?; Prokletí Lídy Baarové.

Copyright © Stanislav Motl, 2003
© Rybka Publishers, 2003

ISBN 80-86182-69-X



5

ZLATO V PROUDU ČASU (Místo úvodu)

Více než šest tisíciletí vzrušuje zlato člověka... Magický žlutý

kov, který se stal symbolem krásy, radosti, ale také prokletím, ztělesněním zla a temných sil. Zlato dovede udělat z člověka šťastlivce i žebráka. Oslepuje rozum, demoralizuje. V jeho jménu lidé umírali a umírají.

Mnozí ekonomové, myslitelé a politici už mnohokrát předpovídali, že zlato v dohledné době svou moc ztratí. Opak je ale pravdou a zlato dodnes zůstává pro miliony lidí tou nejvyšší hodnotou. Protože zlato vždy zůstalo a zřejmě i zůstane univerzálním platidlem – zejména v kritických okamžicích lidské historie.

Přiznám se, že ty chvíle, které jsem po celé měsíce a roky prožíval při pátrání – ať už v domácích či zahraničních archivech, v knihovnách, mezi historiky, ekonomy, diplomaty a pamětníky – po osudech československého zlatého pokladu, patří k těm nejvzrušivějším a nejdobrodružnějším v mém dosavadním životě.

Osud našeho zlata je totiž i osudem této země, tohoto národa. A tak se mi před očima – skoro jako na filmovém plátně – promítaly dějinné okamžiky uplynulého století.

Sarajevský atentát; vyhlášení první světové války; zákopové boje; bodákové útoky; smrtící yperit; anabáze československých legionářů v Rusku; tajemství carského zlata; Tomáš Garrigue Masaryk; nadšení lidé, kteří se skládali na zlatý poklad republiky – jako kdysi jejich otcové a dědové, vybírající haléř po haléři na vysněnou Zlatou kapličku nad Vltavou; Alois Rašín se svou odvážnou měnovou politikou; mnichovské ponížení; úsilí dr. Edvarda Beneše a jeho nejbližších o uznání československé exilové vlády ve Velké Británii; letecká bitva o Anglii; hrdinství našich letců; boje československých vojáků u Tobruku či u Dunkerque, stejně jako třeba u Sokolova, Kyjeva nebo na Dukle; nacistické drancování v Protektorátu Čechy a Morava; loupež našeho měnového zlata; holocaust; více než čtvrt milionu zavražděných a padlých Čechoslováků; objevení ukradeného zlatého pokladu v podzemí solných dolů a začátek nekonečných



1948; druhé Benešovo
ponížení; tragická smrt
Jana Masaryka; padesátá
léta; osmašedesátý; roky,
kdy se náš zlatý poklad stal
jedním z nástrojů studené
války; návrat zbytku
československého zlata v
roce 1982; listopad 1989 a
nástup dravých finančníků,
kteří zlatý poklad, symbol
státnosti, využili k
bankovnímu byznysu...

Příběhem

československého zlata se,
zejména v posledních
letech, zabývalo a zabývá
několik českých historiků.

Vzpomeňme například
dlouholetého vedoucího
archivu České národní
banky Jiřího Novotného.
Dále třeba Eduarda Kubů,
který u příležitosti
londýnské konference

„Nazi gold“, konané počátkem prosince 1997, přednesl zasvěcený
příspěvek „Československé zlato a jeho vydání nacistickému
Německu“. Významnou publicistickou stat' „Británie a
československé zlato“ otiskl ve sborníku Soudobé dějiny v roce 2000
Vít Smetana. Jmenovat je třeba i historiky Jaroslavu Milotovou,
Drahomíra Jančíka, Jana Kuklíka, Jiřího Šoušu. Ale jsou i další.

Pro mě mají osudy československého zlata ještě jeden zajímavý
rozměr. Uvědomil jsem si to zejména v době, kdy jsem připravoval

československému zlatu. Zaujaly mne totiž některé na první pohled neuvěřitelné a šokující okolnosti. Okolnosti, o kterých většina lidí v této zemi dosud vůbec neví. A možná i proto, že to prostě nesmějí vědět...

„Já bych tohle všechno zatím na vašem místě nezveřejňovala, pochopte, lidi na to ještě nejsou dost zralí,“ nabádala mne jistá paní archivářka, když jsem s ní konzultoval některé výsledky pátrání o takzvaném britském válečném úvěru. Ta paní tak činila zřejmě v dobré víře a s přesvědčením, že lidé v této zemi budou mít možná problémy přijmout fakt, že v době druhé světové války mohli naši vojáci bojovat a umírat po boku našich západních spojenců jen za cenu toho, že jsme za to museli – třeba zrovna Velké Británii – tvrdě zaplatit. Čím? Naším zlatým pokladem.

Objevené dokumenty a vzpomínky několika posledních žijících pamětníků mi – kromě radosti, kterou asi prožívá každý badatel, když se mu podaří najít něco zajímavého – přinesly také smutek. Smutek z toho, že hrdinství těch, kteří v letech 1939 až 1940 opouštěli, často za velmi dramatických okolností, svoji vlast, aby mohli bojovat proti Hitlerovi, se mnoho let po válce stalo předmětem obchodních spekulací, ideologického boje, vydírání.

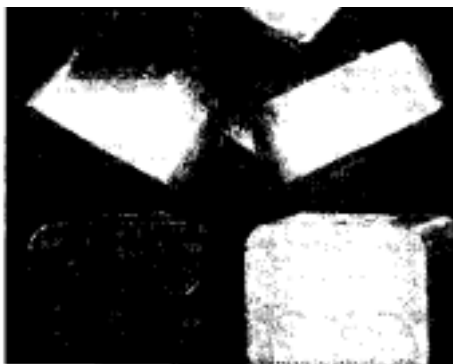
Bylo to pro mne hořké poznání. Přesto ale – byť se to zdá jakkoliv podivné – bych se chtěl o toto hořké poznání podělit i s ostatními. (Prosinec 2002)

TAJEMSTVÍ ÚNOROVÉ NOCI

Je mrazivá noc dvaosmdesátého roku. Sobota 20. února. Na starém ruzyňském letišti přistává letoun TU 154. Zanedlouho se na betonovou plochu postupně snášejí další dva letouny.

Na přistavených schůdcích se objevuje kapitán prvního letounu. Má za sebou dramatický a vyčerpávající let z Curychu přes Salcburk, Vídeň a Bratislavu. Dramatický proto, že celá tahle mise byla utajená. Cesta všech tří letadel probíhala za přísných bezpečnostních opatření.

Za kapitánem se objevují další členové doprovodu. Na letišti už čekají desítky lidí. Jsou netrpěliví. Celá mise měla totiž



Podobné zlaté cihly – ale bylo jich mnohem více – přivezl 20. února 1982 letoun TU 154

několikahodinové zpoždění. Na poslední chvíli došlo k průtahům na letišti v Curychu.

Skladovací prostor prvního letadla opouští první plato s úhledně uloženými zlatými cihlami.

Následuje plato s modrými plechovými barely; obsahují vzácné mince nejrůznějšího druhu. Mince nevyčísitelné

historické, kulturní a numismatické hodnoty. Vykládka pokračuje. Jedno plato za druhým... O den později vydává Československá tisková kancelář strohou zprávu: „18,4 tuny měnového zlata, které USA a Velká Británie pod různými záminkami desítky let zdržovaly – dopraveny v sobotu do ČSSR.“

Tehdejší oficiální list Rudé právo (22. února 1982) napsalo: „Dne 20. února převzal ve Švýcarsku zmocněnec vlády ČSSR od zástupců vlád USA, Velké Británie a Francie 18,4 tuny československého měnového zlata. Jde o část zlata, které bylo za 2. světové války uloupeno Československu nacisty. USA a Velká Británie až dosud jeho vrácení ČSSR pod různými záminkami

odmítaly. Zároveň s navracením československého měnového zlata byly vyřešeny vzájemné otevřené finanční a majetkoprávní otázky mezi ČSSR na jedné a USA a Velkou Británií na druhé straně, které vznikly v průběhu války a po ní. Zlato bylo tentýž den dopraveno do ČSSR.“

A to bylo všechno. V dalších letech se kolem československého zlata rozhostilo ticho.

Jak to, že návrat tak velkého množství zlata nebyl provázen přece jenom větší slávou, jak by si to československý zlatý poklad zasluhoval? Proč místo toho následovaly celé roky mlčení?

Jako by to zlato bylo už tehdy ve dvaosmdesátém roce obestřeno nějakým tajemstvím.

JEDNA ZÁHADA ZA DRUHOU

„Mohl bych ve vašem archivu najít nějaké dokumenty, které by jakkoliv souvisely s návratem našeho zlata ve dvaaosmdesátém roce?“

Tuto otázku jsem na jaře roku 1999 položil tehdejšímu mluvčímu

ARTICLE 5

Upon the entry into force of this Agreement, the Government of the United States shall inform the Tripartite Commission for the Restitution of Monetary Gold of its agreement to the release to the Czechoslovak Government of 10397.3164 kilograms of fine gold in coins and 8802.6836 kilograms of fine gold in bars.

ARTICLE 6

(1) The Czechoslovak Government shall receive from the Tripartite Commission for the Restitution of Monetary Gold in natura a further advance of 10397.3164 kilograms of fine gold in coins and 8802.6836 kilograms of fine gold in bars held in custody of the Tripartite Commission for the Restitution of Monetary Gold in accordance with procedures set forth in Annex A, which is an integral part of this Agreement.

českého ministerstva
financí Liboru Vackovi.

Vzápětí jsem se
dozvěděl, že ve zdejším
archivu by mi mohli
nabídnout českou i
anglickou verzi dohody
mezi tehdejším
Československem, Velkou
Británií a Spojenými státy
americkými – o předání
československého
měnového zlata.

„Jenomže já mám zájem i o dokumenty z doby ještě předtím,“
řekl jsem. „Třeba zápisy z jednání, které transferu zlata
předcházely.“

Pan mluvčí reagoval záporně. „Jak jsem zjistil, právě tyto
dokumenty podléhají režimu utajení. Něco vám řeknu, před nějakou
dobou jsme sami potřebovali získat informace právě o tomto
procesu, mám na mysli právě to, co předcházelo návratu našeho
zlata, ale narazili jsme. Mnohé tyto listiny jsou prý stále přísně
tajné.“

„Mám tomu rozumět tak, že všechno to, co se odehrálo okolo 11

vydání našeho zlata, je tajné i pro ministerstvo financí?“ ptám se
nevěřicně.

„Ano, je to tajné a tyhle dokumenty nemá ministerstvo financí
vůbec k dispozici.“

Nechápu, že více než deset let po listopadovém převratu podléhají
informace o tom, co se dělo s naším zlatým pokladem třeba v
osmdesátých letech – přísnému utajení... Jak je ale patrné, všechny
tyto choulostivé údaje by měli mít k dispozici na českém
ministerstvu zahraničí. Ve zdejším archivu. Budu mít štěstí?

Ale ani tady příliš nepochodím. Přestože ve zdejším archivu jsou
vlídní lidé, ochotní pomoci. Ale předpisy jsou předpisy... Jediné, co

si zde mohu
nerušeně prostudovat, jsou
dvoustranné dohody o vydání
našeho zlata. Jde o dohody
mezi naší zemí, Velkou
Británií a Spojenými státy
americkými.

Vezmu si tedy mikrofilmy
a jdu s nimi do prohlížečky.

„Dohoda mezi vládou
Československé socialistické
republiky a vládou Spojených
států amerických o
vypořádání určitých
otevřených nároků a finančních otázek...“

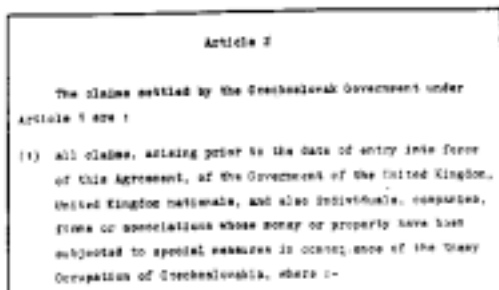
Pod článkem 6 stojí:

(1) Československá vláda obdrží od Tripartitní komise pro
restituci měnového zlata in natura další zálohu 10 397,3164 kilogram
ryzího zlata v mincích a 8002,6836 kilogramu ryzího zlata v prutech
drženého v opatrování Tripartitní komisi pro restituci měnového
zlata...

(2) Současně vláda Spojených států obdrží částky US \$ 81 500
000 a US \$ 2 869 868,10...“

Pročítám pak dohodu mezi vládou Československa a vládou 12

Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. „Vláda
Československé socialistické republiky (dále jen československá
vláda) souhlasí zaplatit v souladu s ustanoveními této Dohody a
vláda Spojeného království Velké Británie a Severního Irska (dále
jen ‚vláda Spojeného království‘) souhlasí přijmout netto částku 24
266 619 liber sterlingů (dvacet čtyři miliony dvě stě šedesát šest tisíc
šest set devatenáct liber
šterlinků), jako úplné a
konečné vypořádání a
vyrovnání jejich



vzájemných nároků...“

Sečteno a podtrženo – aby
nám Američané a Britové
tehdy ve dvaosmdesátém
roce vůbec vydali naše
zlato, museli jsme nejprve
zaplatit přes 80 milionů
dolarů a více než 24
milionů liber.

Z příslušných
dokumentů lze vyčíst, že
Spojené státy americké a
Velká Británie si nechaly
zaplatit za majetek svých
občanů, znárodněný u nás
po pětačtyřicátém roce.
Jenomže – bylo znárodnění
jediným a pravým
důvodem? Tyto

pochybnosti se ve mně objevují ve chvíli, kdy čtu text mezivládní
dohody mezi Velkou Británií a Československem, přesněji řečeno –
článek 2. V závěru tohoto odstavce se totiž také píše, že
Československo (aby dostalo zpět své zlato – pozn. S. M.) musí
předem také zaplatit „určité mezivládní dluhy československé vlády

vůči vládě Spojeného království, které vznikly přede dnem vstupu
této dohody (v prosinci 1981 – pozn. S. M.) v platnost“. Co všechno
se asi pod tímto šalamounsky koncipovaným souvětím skrývá?

Zmíněný odstavec mezivládní dohody mezi Velkou Británií a
Československem mi nasadil pomyslného brouka do hlavy.
Odstartoval mou další mnohaměsíční cestu po nejrozumnějších
archivech – abych se postupně dozvídal o mnichovském úvěru, o
válečném úvěru, abych se dozvídal o okolnostech, za jakých tyto
úvěry vznikaly... Přičemž protagonisty byli: československý zlatý
poklad a s ním naši živí a mrtví váleční hrdinové, kteří se stali

součástí vysoké hry politiků.

Pro lepší pochopení se však musíme vrátit o mnoho let zpátky. Až ke kořenům. Do doby zrodu našeho zlatého pokladu.

V knize Ferdinanda Peroutky „Budování státu“ se můžeme dočíst mimo jiné také o tom, jak se v roce 1918 představitelé nově vytvořeného Národního výboru – Antonín Švehla, František Soukup, Jiří Stříbrný a Alois Rašín (později vešli do dějin jako „muži 28. října“) objevili v poledne 28. října na Zemském místodržitelství na Malé Straně, kde však zastihli pouze zástupce místodržitele Jana Kosinu. Jeho nadřízený, hrabě Maximilian von Coudenhove, odjel totiž časně ráno do Vídně – vyžádat si instrukce „pro tuto vážnou chvíli“. Po desetiminutové diskusi musel Jan Kosina vzít na vědomí,

že Národní výbor československý přebírá odpovědnost za klid a pořádek. Jak Antonín Švehla doslova prohlásil: „Národní výbor se v zájmu udržení pořádku usnesl převzít správu země, jakožto části nového československého státu.“

Tato návštěva vlastně předznamenala vyhlášení Československé republiky.

Muži 28. října se pak vydali do centra Prahy. „Po cestě viděli kromě praporů a trikolor také rozbité výkladní skříně. Rašina zamrazilo. Do ulic byly okamžitě poslány kapely, aby se radostnými a dobře inscenovanými oslavami předešlo řádění, ničení a násilnostem. V otevřeném automobilu projeli Václavským náměstím, kde se už shromažďovaly tisíce lidí. Promluvili všichni čtyři. Poté se navzájem objímali a líbali. Byl to zajisté pohnutý okamžik, který povznášel nejen je osobně, ale i přihlížející a jásající davy...“ Tak popisuje okamžiky vzniku Československé republiky Jana Šetřilová v knize „Alois Rašín“.

A byl to především Alois Rašín – někdejší vůdce tajné protihabsburské organizace Maffie, za což byl společně s Karlem Kramářem odsouzen roku 1916 pro údajnou velezradu k smrti, aby byl po roce amnestován – který měl mimořádný vliv na budování ekonomiky nové republiky. Sehrál významnou úlohu při hospodářském osamostatňování Československé republiky a vytváření ekonomiky nové.

Alois Rašín opatřil ze všeho nejdříve nezbytné peníze pro

zajištění 15

chodu státního aparátu – a sice půjčkou. Přijal další opatření a především přistoupil k řešení nejdůležitější ekonomické otázky – vytvoření samostatné a hodnotné československé měny. Do poloviny února 1919 připravil – společně s nejbližšími spolupracovníky, mezi něž patřil i ředitel Živnostenské banky Jaroslav Preiss – plán měnové reformy. Ten předpokládal, že se hospodářsky oddělíme od Vídně – okolkováním dosavadních bankovek. Zároveň s měnovou odluhou chtěl Rašín likvidovat inflaci. Jak? Radikálním zadržením osmdesáti procent oběživa. Zadržených osm miliard korun mělo být kryto

majetkovou dávkou.

Rašínův návrh však narazil na odpor a ministr financí musel tedy přistoupit na kompromisní řešení. V každém případě se však mladá republika vrátila k úvěrovému hospodářství a k fungujícímu trhu.

Rašínova měnová reforma z jara 1919 přinesla nejenom osamostatnění naší měny, ale i celého československého hospodářství.

Alois Rašín byl člověk, který nesnášel kompromisy. Často vystupoval velmi tvrdě a měl pochopitelně i hodně nepřátel. Ferdinand Peroutka ve svém „Budování státu“ vzpomíná na jeden z Rašínových projevů, kdy ministr financí prohlásil: „Nebudeme-li schopni konkurence, tedy, pánové, nic vám nepomůže, kdybyste měli mzdy bůhvíjak vysoké, ty mzdy musí jít dolů.“ A pak ještě začal hovořit o tom, že za války si lidé zvykli žít na útraty státu, což prý musí jednou provždy přestat... Tento Rašínův projev – podle Ferdinanda Peroutky – vyvolal bouři nevole zejména v řadách poslanců sociálně demokratické strany.

První československý ministr financí hlídal jako ostříž státní pokladnu, zdráhal se poskytovat peníze na podpory v nezaměstnanosti, jindy třeba na nákup americké mouky a slanine a jejich dotování na vnitřním trhu; neustále se tedy ocital ve sporu hlavně s ministrem pro zásobování lidu Bohuslavem Vrbenským... Na mnohé občany musely přinejmenším svérázně působit leckteré Rašínovy politické názory.

O lidech, kteří sotva přežili válku, často s nevyléčitelnými nemocemi a zraněními, Rašín říkal, že za války zlenivěli, protože v

16



Muži 28. října... členové předsednictva Národního výboru čs. z 28. 10. 1918. Stojící zleva: dr. František Soukup, Jiří Stříbrný, dr. Vavro Šrobár. Se-

zákopech nebylo třeba pracovat. Lidé si prý také zvykli na to, že stát je „omnipotentní, že za ně vše zařídí, a až převezme doly a velkostatky, stanou se všichni státním

úřednictvem, které se bude
rvát o hodnotní třídy“.

Jak v knize České země v
ěře první republiky (1918-
1938) uvedl Zdeněk

Kárník, Rašín si jistě pletl
roli spořivého pána domácnosti s úlohou politika a ministra. „Avšak
ve funkci ministra financí, který se rve s ostatními o každou korunu,
ve věci finanční odluky Československa (a také odluky celní) byl
mužem na svém místě a doslova nenahraditelným.“

Alois Rašín vytrvale propagoval heslo „Šetři a pracuj!“. V těchto
slovech viděl podstatu stabilního a prosperujícího Československa. A
právě v duchu tohoto Rašínova hesla vznikl v roce 1919 nápad
uspořádat národní sbírku, jejímž cílem mělo být vytvoření
československého zlatého pokladu. Národní sbírka měla pokračovat
příštích pět let a inspirací byl příklad z druhé poloviny devatenáctého
století, kdy Češi začali vybírat peníze na postavení Národního
divadla.

Dnes už se ví, že československý zlatý poklad rozšířili naši
legionáři.

V československých legiích, které v době první světové války
bojovaly za vytvoření Československé republiky, působilo – ve
Francii, Itálii a hlavně v Rusku – téměř 100 000 Čechů a Slováků.
Nejvíce z nich, více než 60 000, bylo v Rusku. Více než čtyři tisíce z
nich našlo na bojištích smrt.



Je pondělí 28. října 1918. Lidé, kteří se shromáždili v pražském centru, se právě dozvěděli o vzniku československého státu.

Mezi československé legionáře v Rusku patřil také Alois Vocásek. V roce 2002, ve svých neuvěřitelných 106 letech, mi tento stále neobyčejně svěží účastník legendární bitvy u Zborova vyprávěl příběh, na jehož konci byl i příspěvek na zlatý poklad republiky.

Bylo to ve chvíli, kdy pan Vocásek začal vzpomínat na tehdejšího podplukovníka Sergeje Vojcechovského, který v československých legiích působil nejprve jako náčelník štábu 1. střelecké divize Husitské, potom jako velitel střeleckého pluku Jana Žižky z Trocnova, aby se později stal členem Prozatímního výkonného výboru, což byl nejvyšší orgán československého odboje v Rusku. Alois Vocásek dělal jeden čas generálu Vojcechovskému spojku...

„Jednou jsem se ocitl ve skupině, kterou vedl poručík Morávek. Byl to sekáč chlap. Velmi odvážný. Zrovna jsme ustupovali, když nás zastavila řeka. Dodnes si pamatuji, že se jmenovala Mñas. Dostávali jsme se přes ni velmi zdlouhavě a sice tak, že dva ruští kozáci postupně přepravovali naše vojáky koňmi. Já měl najednou takové divné tušení... krajina byla dost otevřená, nepřítel nás měl jako na dlani. Co kdyby se tu někde objevil? Tak jsem vzal pušku, ani nevím, co mě to popadlo, dal jsem ruce s puškou nad hlavu a

vstoupil rovnou do řeky. A začal jsem se brodit na druhou stranu. A ještě jsem zavolal: 'Bratři, za mnou!' A ostatní šli opravdu za mnou. A tak jsme řeku šťastně přebrodili. A uplynulo sotva několik minut, když nepřítel začal pálit přesně do míst, kde jsme ještě před chvílí stáli... Měli jsme štěstí. Poručík Morávek ke mně přišel, sundal si ze své blůzy svůj válečný kříž a ten připnul na moji uniformu.“

Alois Vocásek si v průběhu své ruské anabáze vysloužil celkem dva válečné kříže a několik dalších medailí. Jak mi řekl, poté, co se v roce 1920 vrátil do nově vytvořeného Československa, věnoval všechny své medaile na zlatý poklad republiky. A totéž prý udělala spousta dalších legionářů... (Pro vysvětlení – tito a další lidé neodevzdávali zdaleka jenom zlato, ale třeba také stříbro, různé šperky či starožitnosti, které bylo možno později využít na nákup zlata.)

Alois Vocásek prožije v příštích letech neobyčejně dramatické osudy: V osmatřicátém roce, pod dojmem mnichovské kapitulace, kterou bude považovat i za projev zbabělosti a neschopnosti našich politických představitelů postavit se na odpor Hitlerovi, vstoupí do organizace českých nacionalistů a fašistů VLAJKA. Přestože z ní po několika měsících odejde, vyslouží si punc, který ho po válce přivede na mnoho let do vězení a ani v roce 2002, ve svých 106 letech, nebude Československou obcí legionářskou „vzat na milost“.

Pan Vocásek mi tvrdil, že svůj příspěvek na zlatý poklad republiky věnoval dobrovolně. Možná však byly i jiné případy... Někdy v druhé polovině sedmdesátých let mi zajímavou příhodu s československým zlatým pokladem vyprávěl jiný legionář. Jeho jméno však neuvádím, třebaže ten muž je už více než dvacet let po smrti. Tuším totiž, že by si v této souvislosti prozrazení svého jména ani nepřál...

Starý pán mi tenkrát vyprávěl o tom, jak coby ruský legionář přišel ke dvěma pozlaceným svícům. Správně je měl sice odevzdat příslušnému odboru legií, on to však neudělal. Celé tři roky je schovával ve svém tlumoku, vlácel se s nimi po Sibiři, až do Vladivostoku, a potom na lodi přes půlku zeměkoule.

„Celý život jsem byl chudý jako kostelní myš a celé ty roky jsem snil o tom, jak doma jednou zbohatnu a budu se mít dobře... Pak jsme se dostali do Terstu a vlakem domů. Na hranicích jsme líbali zemi, já byl tak šťastný... Jenomže v Praze přišli policisté a začali prohlížet naše věci. A našli u mě ty pozlacené svícny. Já jim pořád opakoval, že jsem je neukradl, že to byl dar, který mi dal kdysi někde

u Kazaně jeden pop, jemuž jsem dělal střechu na kostele, ale nic to nebylo platné. Svícny mi prostě zrekvírovali, prý na zlatý poklad republiky. Ani nevíte, jak jsem v té chvíli ten zlatý poklad nenáviděl,“ řekl mi starý pán se smutným úsměvem.

Zlatá sbírka začala, zejména po roce 1920, utěšeně přibývat. V prvních měsících sbírky se sešlo například 94 520 zlatých mincí a medailí.

Zlatému pokladu



Příslušníci československé brigády v zákopech Zborova. Úspěšné bojové vystoupení Čechoslováků proti rakousko-uherskému vojsku dne 2. července 1917 bylo počátkem slavné tradice československých legionářů.

republiky pomohlo, mimo jiné, také vypsání vnitřní valutové půjčky. Podle zákona č. 88 z 25. února 1919 byla československá vláda zmocněna vypsat 4% půjčku ve zlatě a ve valutách. Tato půjčka (vynesla například 3260 kg ryzího zlata) byla splacena do roku 1926, přičemž věřitelé požadovali

běžné splácení v korunách. Svou roli sehrálo i

20

vyhlášení nabídkové povinnosti valut a deviz, zákaz vývozu zlatých mincí, nezpracovaného zlata atd.

Zlato tedy přibývalo.

To i přesto, že 5. ledna 1923 byl tvůrce československé ekonomiky Alois Rašín smrtelně zraněn devatenáctiletým anarchistou Josefem Šoupalem, bývalým členem komunistické strany, který na Rašína vystřelil z bezprostřední blízkosti ze sedmiranného browningu ráže 6,35. Svým činem chtěl Šoupal, jak později řekl vyšetřovatelům, „prospět pracující třídě a zastrašit reakci“.

Podle lékařské zprávy projektil vnikl do Rašínova těla těsně vedle levého dolního okraje desátého obratle, proletěl míchou, prorazil kostěnou hmotu a uložil se do jedenáctého obratle... Atentátníková střela zasáhla i míchu; znamenalo to úplné ochrnutí dolních končetin, břišního svalstva, těžké poruchy střev a močového měchýře. K tomu se přidaly ještě další komplikace. Způsobil je šok a také infekce zanesená do rány.

Alois Rašín podlehl atentátu – po nepředstavitelných bolestech – 18. února třicátého roku. Ovšem jeho ekonomické reformy, stejně jako reformy jeho spolupracovníků, včetně jeho ekonomického odpůrce a ministra financí v letech 1920-1921 Karla Engliše, začaly přinášet své ovoce.

Součinnost průmyslového dědictví z doby rakousko-uherského mocnářství, spolehlivé cenné papíry a také obchod se zbraněmi – znamenaly mimo jiné i to, že Československo přežilo hospodářskou krizi počátku třicátých let přece jen lépe než většina dalších zemí.

Československo se stalo ostrovem měnové důvěry a spořádaných



Alois Vocásek. Fotografie byla pořízena před jeho odchodem na frontu, v roce 1914.

peněžních poměrů. V polovině dvacátých let bylo proto možné přejít k politické měnové a finanční stabilizaci.

Svou nezanedbatelnou roli v tom hrálo i naše zlato.

21



Alois Rašín na fotografií z roku 1895. Později, když se stal prvním národohospodářem Československa, si pro svou odvážnou finanční politiku vysloužil nejenom obdiv, ale také nenávisť. Stal se iniciátorem sbírky na československý zlatý poklad.

Ještě v roce 1919 nemělo Československo takřka žádné zlaté rezervy. I když je zapotřebí říci, že na účet nové republiky bylo převedeno 12 057,3 kilogramu zlata z bývalé Rakousko-Uherské banky.

Ovšem už v roce 1926 měla nově založená Národní banka československá čtyřicet tun měnového zlata. Také díky národní sbírce, kdy se vytváření zlatých měnových rezerv stalo vlastně věcí veřejnou.

Dařilo se naplnit základní Rašínovu myšlenku o vytvoření zlatého základu československé koruny, jinak řečeno – vznikly podmínky pro spojení koruny se

zlatem a pro postavení Československa jako země zlatého standardu. Vznik československé měny v roce 1919 byl v představách většiny odborníků spojen s názorem, že v konečné fázi to nemůže být měna jiná než zlatá – se všemi atributy, které k ní patří. Byl to svým způsobem i výraz tehdejšího myšlenkového proudu v Evropě, který se chtěl vrátit ke zlatu jako spolehlivému základu měnové stability...

Když jsme u zlatého pokladu republiky, nabízí se nám ale ještě jedna otázka – jestli nová republika neměla ještě nějaký jiný „zlatý kanál“...

ZLATÝ EŠALON ADMIRÁLA KOLČAKA

Byla to vlastně tak trochu náhoda. Sedím v archivu poslanecké

sněmovny České republiky a pročítám si zápisy z jednání v prvních letech Československé republiky. A najednou čtu jméno – Rudolf Lodgman. Pozoruhodná postava. V letech 1920-1925 poslanec Národního shromáždění za Německou nacionální stranu (DNP). Předtím – v roce 1918, jeden z vůdců odbojné akce, kdy se němečtí nacionalisté pokusili – jako odpověď na vyhlášení Československé republiky – vytvořit čtyři samostatné provincie, které hodlali odtrhnout od českých zemí. Rudolf Lodgman von Auen se dokonce na čas stal v Liberci takzvaným zemským hejtmanem několikadenní „provincie Deutschböhmen“. Podle zápisů z jednání někdejšího československého Národního shromáždění je patrné, že pan Lodgman, podle pamětníků muž, který miloval pestré motýlky a elegantní obleky, vystupoval neobyčejně kriticky vůči tehdejší československé politice. Trnem v oku mu byl zejména dr. Edvard Beneš, v roce 1925 ministr zahraničních věcí.

V květnu 1925 vystupuje Rudolf Lodgman s obviněním, že českoslovenští legionáři v Rusku odcizili údajně obrovskou část carského zlatého pokladu.

Jak pan poslanec ve své řeči přiznal, své informace měl z článku otištěného 5. května 1925 v listu Osteuropäische Korrespondenz. (Jde o doslovný přepis stenografického záznamu – pozn. S. M.)

Při čtení vášnivé řeči pana Lodgmana, který obvinil naše legionáře i z toho, že se podíleli na zbídačení ruského lidu, jsem si vybavil i článek z doby mnohem pozdější.

Krátce po listopadu 1989 se totiž v listu Moscow Life (Nezavisimaja gazeta) objevil článek Viktora Čerepachina. Autor v něm tvrdil – ovšem bez jakýchkoliv důkazů – že „českoslovenští legionáři vyvezli v chvatu a vzrušení z nevídaného úspěchu 30 563 pudů zlata (1 pud = 16 kilogramů) v mincích, slitcích a klenotnických výrobcích. Slitky stříbra, platiny a cenné papíry se nepočítaly, takovými zbytečnostmi se nikdo neobtěžoval.“



bylo?

Počátkem července 1918 obsadili českoslovenští legionáři sibiřskou magistrálu – až do Vladivostoku. O několik dní později, 6. srpna, dobyli legionáři, pod vedením Josefa Jiřího Švece a Karla Kutlvašra, Kazaň, kde se v té době nalézala zhruba polovina ruského státního pokladu.

Bolševické jednotky sem zlato převezly z obavy před další německou ofenzivou.

Kazaň tehdy patřila k nejlépe zásobeným městům Ruska. K dispozici tu byly i sklady s bohatými zásobami zbraní a munice, včetně jiného, hlavně zdravotnického materiálu.

Ovšem největší pozornost musela být zcela logicky upřena – ke zlatému pokladu.

Mezi prvními legionáři, kteří ruské zlato spatřili, byl tehdejší zástupce prvního pluku

v kazaňském štábu, plukovní lékař a pozdější známý spisovatel František Langer. Své tehdejší zážitky popsal například v knize „Za cizí město“. František Langer tu mimo jiné psal o pocitech, které v něm vyvolala návštěva sklepů kazaňské státní banky, kde uviděl na vlastní oči bedničky z dubového dřeva naplněné zlatými cihlami, pruty a mincemi. To vše údajně v půlmiliardové hodnotě... Uviděl také pytle plné různých bankovek a cenných papírů...

Čechoslováci, společně s příslušníky srbského batalionu, odolávali útočícím jednotkám Rudé armády jeden měsíc. Poté z Kazaně ustoupili. A jak už dnes víme,



Se jménem Alexandra Vasiljeviče Kolčáka, jehož tvrdě a často až kruté metody odmítala většina československých legionářů, je spojen nejasný osud ruského zlatého pokladu.

ustoupili také s velkou částí ruského zlatého pokladu. Vlastimil Vávra ve své stati „Kam se poděl zlatý poklad?“, otištěné v magazínu Hlas revoluce v roce 1988, připomíná některé někdejší sovětské historiky – Gaka, Dvoranova a Papina – kteří v časopisu Istorija SSSR č. 1/1960 tvrdili, že českoslovenští legionáři údajně v Kazani uloupili „30 563 pudů cenností ve zlatě v ceně 651 milionů 532 tisíc 117 rublů, 86 kopejek“.

Podle zmíněných autorů bylo zlato po nějaké době převezeno do Ufy, posléze do Čeljabinska, kde samarská vláda (neplést si s vládou ruských bolševiků) požádala Čechoslováky o to, aby poklad střežili. Později se poklad dostal do Omska, kde skončila téměř čtrnáctiměsíční strážní úloha československých legionářů.

Dodejme ještě, že vzpomínání sovětských historiků přiznali, že už do Kazaně se zlato dostalo „bez náležitých seznamů“. Znamená to, že nikdo nemohl zjistit, co se ze zlatého pokladu třeba už v průběhu cesty do tohoto města, které posléze obsadili Čechoslováci, vlastně ztratilo.

V Omsku se carský poklad dostal do rukou tehdy pětáctýřicetiletého admirála Alexandra Vasiljeviče Kolčaka, někdejšího člena Nansenovy polární výpravy, později viceadmirála a velitele černomořského loďstva, v dalších letech jednoho z hlavních vůdců ozbrojených sil, bojujících proti vládě ruských bolševiků. Zároveň však nemilosrdného autokrata, jehož metody, zejména při zacházení se zajatci, se přičily většině československých legionářů.

V roce 1919 získávala však už Rudá armáda vojenskou převahu. A zrovna v době, kdy v nově založeném Československu začínala národní sbírka na zlatý poklad republiky, Kolčakova vojska panicky ustupovala Sibiří. A to i s vlakem o 18 vagonech, v nichž byl uložen zlatý poklad.

Dne 24. prosince 1919 nařídil nejvyšší velitel spojeneckých vojsk na Sibiři generál Maurice Janin, aby československé legie převzaly i ochranu tohoto vlaku. Legionáři se tak znovu ocitli v bezprostředním kontaktu s carským zlatem.

O necelý měsíc později, 22. ledna 1920, se v Irkutsku zmocnil vlády Revoluční výkonný výbor. Jeho představitelé přišli k



Spisovatel František Langer patřil mezi ty, kteří měli v Kazani možnost spatřit na vlastní oči část ruského zlatého pokladu... Snímek pochází z pozdějších let, z doby druhé světové války, kdy František Langer působil jako vojenský lékař ve Velké Británii.

února 1920, tedy už po podepsání dohody mezi legionáři a ruskou stranou, posílá dr. Edvard Beneš, v té době už čerstvý ministr zahraničí
Československé

československým legionářům s návrhem:
Zaručí jim odjezd na východ, dále do Vladivostoku, když předají ruský zlatý poklad...

Dne 7. února je podepsána dohoda.

Ve stejný den je v Irkutsku popraven zajatý admirál Kolčak.

Prvního března 1920 dochází k předání ruského zlata. Údajně šlo o jednu třetinu původního množství, které odcestovalo z Kazaně v srpnu 1918.

Podle již vzpomínaných sovětských historiků to bylo způsobeno mimo jiné tím, že s pokladem velmi marnotratně zacházel admirál Kolčak a také jej „rozkrádali takzvaní spojenci“, kteří Kolčakovi prodávali zbraně a munici za přemrštěné ceny ve zlatě.

V této souvislosti stojí za pozornost, že za zbraně a střelivo se platilo zlatem. V dalších kapitolách se dočteme, že tomu tak bude i ve druhé světové válce. Zlato, jako univerzální platidlo, získává totiž mimořádnou důležitost právě v době válek...



našich legií. Doslova píše: „Spojenci by rádi viděli, kdyby byl zachráněn vlak se zlatým pokladem ruským. Je-li dosud ve vaší moci, pokuste se odvézt jej do bezpečí, eventuálně do Čech.“ My ovšem víme, že to v této době už možné nebylo.

V době předání ruského zlata se řešila i otázka krádeže, zjištěné 14. ledna 1920. Bylo to v době, kdy vlak byl pod kontrolou smíšené československo-ruské stráže. Ztratit se mělo 13 beden zlata. Za zloděje byli označeni někteří členové ruského strážního oddílu, kteří se vzápětí ocitli ve vězení. Následné vyšetřování však nebylo dovedeno do konce...

V duchu toho, co bylo řečeno předchozími řádky, odpovídal v roce 1925 na interpelaci poslance Rudolfa Lodgmana právě ministr zahraničí dr. Edvard Beneš. Připomněl mimo jiné, že ruské zlato cestovalo do Kazaně zapečetěné, pod dozorem ruských státních úředníků. Popisoval, za jakých okolností „zatímní všeruská vláda (direktorium)“ požádala československé vojsko o „poskytnutí vnější vojenské ochrany“.

Beneš také podrobně osvětlil, jak došlo počátkem roku 1920 k předání zlata ruským vojenským oddílům. „Předání se účastnili také zástupci místních obyvatel... U vagonů zjištěna neporušenost starých plomb přivěšených ruskými úřady v Omsku, přidány nové plomby velitelství spojeneckých vojsk, podrobně pak prohlídky dvou vagonů, provedené na zkoušku namátkou, bylo zjištěno, že počet bedniček a pytlíků se zlatem v nich obsažených se shoduje s počtem udaným v aktuálním stavu kontroly v Omsku. K vlaku se zlatem postavena pak podle rozhodnutí vysokých komisařů spojeneckých stráž z oddílů těch národů, které je tam měly. Bez této ochrany bylo by zlato pravděpodobně rozkradeno, jak svědčí případy pokusů o vyloupení pokladů cizími živly na cestě transportu...“ Dr. Beneš pak znovu připomíná vyloupení 13 bedniček zlata na stanici Tyreť – „v době, kdy transport ochraňovala ruská stráž“. (Byla to ale československo ruská stráž – pozn. S. M.)

Ovšem, jak Beneš přiznává, při prohlídce bedniček se zlatem se ukázalo, že jistá část z nich má poškozené pečete. Komise to vysvětlila několikerým převážením a překládáním zlata. Vrchní

27

pokladník N. P. Kubalko prohlásil, že „je to následek otvírání bedniček při ověřování“. Při další prohlídce se ukázalo, že poškozeny byly některé pytlíky se zlatem – podle závěru komise zásluhou změn teploty a nepříhodných podmínek uložení.

Podle dochovaných dokumentů předali českoslovenští legionáři všechny vagony s ruským zlatem. Celkem 1143 bedniček a 1678 pytlíků se zlatem. „Plomby a vagony byly shledány – až na zmíněné nesrovnalosti – v pořádku a ochranu zlata přejal ruský oddíl, 7. rota irkutského sovětského strážního pluku.“

Zároveň od vagonů odešla poslední legionářská stráž, kterou tvořili příslušníci 2. kulometné roty 10. pluku. Poslední československý vlak, šlo o příslušníky kulometného praporu 10. pluku, odjel z Irkutsku 1. března 1920 – po 19. hodině...

V závěru své odpovědi na interpelaci poslance Rudolfa Lodgmana dr. Beneš ještě připomněl, že podobné invektivy o údajném odcizení ruského carského pokladu otiskl i londýnský týdeník The

Economist (30. 5. 1925). Proti tomuto článku se však ohradili tehdejší představitelé československé Legiobanky a obsáhle vysvětlili, jakým způsobem byl kapitál této banky opravdu vytvořen.

Když už jsme u Legiobanky, stojí za to vrátit se k již vzpomínané studii Vlastimila Vávry. Poměrně obsáhle popisuje, jak vedení našich legií vytvořilo zvláštní orgán týlového vojska – Technické oddělení



(TECHOD). Podle autora šlo o obchodní a podnikatelský orgán, který vlastnil a řídil sibiřské doly, obchodoval se surovinami, nakupoval ve velkém drahé kovy, především platinu, surovou vlnu, kožešiny, kaučuk... Zařizoval také lodní dopravu legionářů do vlasti. Duší tohoto podnikání byl šéf finančního odboru politického vedení

28

legií František Šíp. Vlastimil Vávra cituje jeho dopis z 5. 11. 1919, adresovaný vojenskému vedení:

„Vzhledem ke zdejším celním poměrům jest nutno, aby náš známý kovový poklad byl co nejdříve poslán do Vladivostoku, dokud jest zde TECHOD, který obstará nalodění a dopravu domů...“

Podle autora však „kovový poklad“ není totožný s ruským státním pokladem. Pisatel vychází z logického závěru, že by o něm František Šíp nepsal tak otevřeně a nezmiňoval by se o celních poměrech. Zřejmě šlo tedy o drahé kovy získané legionářským podnikáním.

Tím spíše, že už v prosinci 1919 byla na Sibiři zřízena Banka československých legií – s cílem obchodně disponovat úsporami

československých

legionářů. Nutno říci, že

tato banka navázala

finanční spojení s

Preissovou Živnobankou.

Kdo ví, o jaké choulostivé transakce šlo...

Ledacos ale prozradí uchovaný dokument ze

štábu 1. divize. Píše se zde o utajovaném převozu 750

beden na lodi Sheridan z

Vladivostoku do Terstu. K

tomuto převozu došlo v létě

1920. Z Terstu byl tento náklad přepraven do Československa „v sanitním vlaku – pod postelemi vojáků, označených za duševně choré...“.



Vlastimil Vávra ještě cituje další dopis zmíněného Františka Šípa, který se později stal hlavním ředitelem Banky československých legií v Praze.

František Šíp – 13. dubna 1920 – psal svému strýci: „... ulovil jsem v té době nějaké zlato, měli jsme chlupy na několik vagonů stříbra, ale nepodařilo se nám včas dostat lokomotivu a pak bylo pozdě. Zlato jsem přirozeně kupoval pro účet Legiobanky v

29

drobných partiích a počínám Ti ho posílat. Zatím pošlu 3 bedničky různými loděmi...“

Kam se tedy podělo chybějící zlato z ruského zlatého pokladu? Viktor Čerepachin – o jeho článku již byla řeč – zastává stanovisko, že se jím částečně obohatili českoslovenští legionáři. Na druhé straně však přiznává chyby v příslušných dokladech; nepopírá rozhazování zlata admirálem Kolčákem a dodává, že část tohoto zlata skončila rovněž v Japonsku, Francii, Švédsku, Velké Británii – tyto státy měly totiž v Rusku své vojáky či civilní zástupce.

V pražském Vojenském ústředním archivu existuje doklad o tom, že naši legionáři předali Rusům 18 vagonů zlata. Předáním zlatého pokladu sovětské vládě byl pověřen Antonín Mikuláš Čila, pozdější brigádní generál a autor československých vojenských předpisů. Přestože se dožil pozhnaného věku (zemřel v Praze 31. května 1983 ve svých sto letech), podrobnější svědectví o své zlaté misi nezanechal.

Otázka ruského zlatého pokladu je tedy stále otevřená. I když, po tom všem, co o úloze našich legionářů v souvislosti s ruským zlatem už víme, je pravděpodobné, že prostředky Legiobanky vzešly spíše z podnikatelských aktivit oddělení TECHOD, ať už na tyto aktivity máme názor jakýkoliv.

Legendy o tom, jak legionáři kradli ruský zlatý poklad, vzešly pravděpodobně z tajemné cesty sanitního vlaku, kdy se pod postelemi duševně chorých skrývaly bedničky s neznámým obsahem...

Těžko dnes s odstupem doby odhadnout, jak byl s vysvětlením dr.

Edvarda Beneše spokojen Rudolf Lodgman von Auen. Podle toho, co o něm víme z přepisů jednotlivých vystoupení v Národním shromáždění, je zřejmé, že měl přinejmenším výhrady...

V příštích letech bude ovšem kariéra pana Lodgmana stoupat. A to přestože v třicátých letech bude považovat vůdce sudetoněmeckého hnutí Konráda Henleina za nepřijatelného člověka. (Po válce si to bude přičítat k dobru – pozn. S. M.) Ovšem vstup nacistické armády do československého pohraničí v roce 1938 okomentuje pan Lodgman nadšeným telegramem odeslaným

30

Hitlerovi:

„V den vstupu německých vojsk do Teplic-Šanova Vás z celého srdce zdravím, můj Vůdce, jako zástupce říše. Děkuji prozřetelnosti, že mi bylo umožněno prožít tento den, v jehož příchod jsem doufal již od svého mládí a v který jsem posledních dvacet let věřil přes kolem panující malomyslnost. Zrada na právu sebeurčení pro německý národ mohla být pomstěna jen jím samým. Vy, můj Vůdce, jste nám dal otčinu a vlast, německému lidu sebevážnost a víru v nacionální ideu, Evropě jste však ukázal cestu, bez které by byla vydána napospas nepředstavitelnému ničení. A nemohu nechat přejít den našeho osvobození, aniž bych vzpomněl svého i Vašeho zesnulého přítele a spolubojovníka Hanse Knirsche, který až do své smrti věřil v Německo a jeho poslání, můj Vůdce. Ve vzpomínce na něj posílám tento pozdrav.“ (Herde, G., Stolze, A.: Die Sudetendeutsche Landsmannschaft, Köln 1987.)

VE STÍNU HÁKOVÉHO KŘÍŽE



Někdejší poslanec československého Národního shromáždění Rudolf Lodgman von Auen, který svého času zastupoval na půdě československého parlamentu Německou nacionální stranu (DNP) a který také tvrdil, že českoslovenští legionáři ukradli v Rusku „obrovské množství zlatého carského pokladu“, předznamenal vlastně už v minulé kapitole nejenom další osudy naší země v příštích letech, ale také osudy našeho měnového zlata.

Dne 30. ledna 1933 se Adolf Hitler stává v

Německu novým říšským kancléřem. Třiačtyřicetiletý rodák z hornorakouského městečka Braunau na řece Innu, svého času málo úspěšný výtvarník, kterého ještě 27. ledna 1933 říšský prezident Hindenburg pohrdavě nazval rakouským frajtre, přijal tuto poctu, jak je patrné z rozsáhlé memoárové i jiné literatury, která se touto událostí zabývá, s neskryvaným nadšením. A nejenom on. Joseph Goebbels, v té době „pouze“ vůdce berlínských nacionalistů, v rozhlasovém projevu ještě té noci řekl:

„Nedomnívám se, že boj je ukončen. Zítra ráno začneme s novou prací a s novým bojem. Jsme pevně přesvědčeni, že nadejde den, kdy v Německu nepovstane jen nacionálněsocialistické hnutí, ale celý národ. Kdy se tento národ rozpomene na své prahodnoty a nastoupí pochod do své budoucnosti. Plným právem je možno říci: Německo se probouzí!“

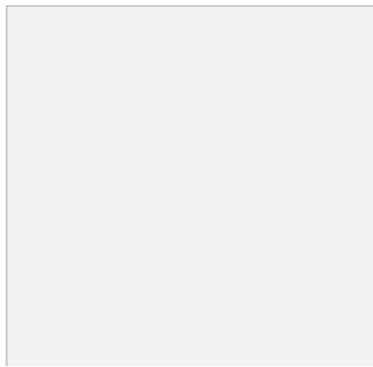
A Hitler, ještě před budovou říšského kancléřství, pronese památnou větu: „Již nikdy mne odtud nedostane žádná moc na světě!“

Zároveň s nástupem Adolfa Hitlera sílí také odpor německých obyvatel v československém pohraničí vůči Československu. Po roce 1918 žilo v Československu přes tři miliony německých občanů, to je asi 23 procent z tehdejšího celkového počtu obyvatel. Z

32

četných historických prací i ze vzpomínek pamětníků, jak u nás, tak i v Německu, je zjevné, že většina Němců se s novou republikou odmítala smířit. Je však třeba otevřeně říci, že příčiny tohoto stavu byly i na naší straně.

Podle Bořivoje Čelovského („Mnichovská dohoda 1938“) nastoupila v roce 1919 Praha ve své národnostní politice ne zrovna tu nejlepší cestu. Ústavu republiky schválil nezvolený parlament bez účasti sudetských Němců a jiných národnostních menšin. Byl to symptom a současně obrovská zátěž pro příští menšinovou politiku Prahy.



Dalo by se hovořit třeba o hospodářské krizi, která přinesla bídu také do pohraničních oblastí. A citelně zasáhla hlavně sudetské Němce, kteří to považovali za neschopnost československého státu řešit neutěšenou hospodářskou situaci.

Ovšem na druhou stranu měli sudetští Němci v ČSR plná menšinová práva. Chybělo jim však (Miloslav John, „Čechoslovakismus a ČSR 1914-1938“) „dřívější nadřazené postavení“. Zřizování českých menšinových škol a činnost českých spolků v oblastech, kde se cítili být pány, označovali za neslýchaný národnostní útlak, potlačování odvěkých německých práv a za násilnou čechizaci. Odvolávali se kvůli tomu dokonce až ke Společnosti národů v Ženevě...

V té době dominovala mezi sudetskými Němci Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei (DNS-AP), kterou už v roce 1907 založil Rudolf Jung, v letech 1920 až 1933 poslanec

československého parlamentu.

V roce 1933 se další z čelných představitelů DNSAP Hans Krebs rozhodl společně s nejbližšími spolupracovníky stranu rozpustit. To bylo proto, že už předtím uzavřel, s požehnáním Adolfa Hitlera, který vyhrál v Německu volby a byl jmenován říšským kancléřem, dohodu s učitelem tělocviku v Aši Konrádem Henleinem. Ten totiž tři dny před oficiálním rozpuštěním DNSAP vydal známé prohlášení k založení Sudetoněmecké vlastenecké fronty (Sudetendeutsche Heimatsfront). Dne 4. 4. 1935 změnilo toto hnutí název na Sudetendeutsche Partei (SdP).

Tato strana získá záhy ve volbách nečekaný úspěch. Dosáhla 1 249 497 hlasů, což je 67,2 procenta z celkového počtu německých hlasů v Československu. Strana tak získává křesla pro 44 poslanců a 26 senátorů.

Její tažení, jehož cílem bude nepokrytě proklamované rozbití Československa – dosažené mnichovskou dohodou v osmatřicátém roce –, může tedy začít...

V dalších letech poroste také aktivita ozbrojených oddílů sudetských Němců. Pokud si dnes, s odstupem času, vezmeme k ruce ověřené statistické údaje, zjistíme, že do 24. září 1938 uskutečnil Freikorps (Sudetoněmecký dobrovolnický sbor) na 300 vpádů z Německa na naše území, při nichž způsobil republice značné materiální škody a zavlekl na 2000 našich občanů do nacistického Německa. Obranu Československa zaplatilo v téže době svými životy 110 vojáků a příslušníků Stráže obrany státu a dalších 50 jich bylo zraněno.

V této nevyhlášené válce padlo (Český antifašismus a odboj, slovníková příručka) pak od září 1938 do 15. ledna 1939 při výkonu služby, v boji proti nacistům, ale i beckovským a horthyovským teroristům celkem 262 vojáků a příslušníků Stráže obrany státu a 315 mužů bylo raněno...

Ale vraťme se zpátky zhruba do poloviny třicátých let. Vedení tehdejší Národní banky československé si velmi dobře uvědomovalo narůstající nebezpečí ze strany hitlerovského Německa.



Není divu, že právě v těchto letech rostly zásoby československého zlata deponovaného v zahraničí. Zejména ve Velké Británii.

A tak se bezprostředně před Mnichovem nacházelo v bankovních trezorech 96,6298 tuny československého zlata. (Jde o údaj Národní banky československé k 15. září 1938 – pozn. S. M.) Většina našeho zlata byla uložena v zahraničí, ve Velké Británii, ale například i ve

Švýcarsku a Belgii. Tato místa považovali naši představitelé za nejbezpečnější.

Jak se však v průběhu příštích let mělo ukázat, tak bezpečná místa, alespoň pro náš zlatý poklad, to zase nebyla... Nejvíce zlatých rezerv mělo Československo uloženo – prostřednictvím Banky pro mezinárodní platby v Basileji – v londýnské Bank of England.

Pár slov o Bance pro mezinárodní platby. Tato banka (Bank for International Settlements – BIS) vznikla v lednu 1930. Jejím hlavním cílem bylo ulehčit mezinárodní transfery financí. Měla být zcela nezávislá – aby se takzvaně odpolitizovaly pokračující platby válečných reparací a splácení půjček.

V březnu 2000 vyšel v Central Europe Review článek britského historika Martina D. Browna, který se zde zabýval osudy zlatého pokladu Československa. Zmínil se tu rovněž o postupném přemísťování československého zlata, v souvislosti s nacistickým nebezpečím, do zahraničí. Podle Browna to bylo také dáno „pochybnou vírou“ Edvarda Beneše v nedotknutelnost mezinárodních institucí v meziválečném období, než jen samotnou spolehlivostí banky BIS. Podle Browna byla Benešova víra „pošetilá“, protože, jak se posléze ukázalo, tyto mezinárodní instituce se „podřizují vůli velmocí, a nikoliv mezinárodnímu právu“.

Mnichovská dohoda ze dne 29. září 1938, kterou bez účasti Československa podepsali, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Arthur Neville Chamberlain a Edouard Daladier, znamenala nejenom porážku Masarykovy republiky, ale i počátek hluboké hospodářské destrukce našeho státu.

Signatáři mnichovské dohody se netajili nadšením. Včetně zástupců Velké Británie a Francie, tedy našich spojenců. Bořivoj Čelovský v knize „Mnichovská dohoda 1938“ popisuje nadšení pánů Chamberlaina a Daladiera: „Čestná stráž má ‚k počtě zbraň!‘, bubny víří, dav zdraví státníky hlasitým ‚Heil!‘. Při jejich cestě do hotelu zdraví Mnichované vysoce postavené anglické a francouzské hosty nadšeně a srdečně. Hotely obou státníků obyvatelstvo Mnichova oblehlo a házelo jim květiny; oba

vyhověli jeho přání a vyšli na balkony.

Chamberlain byl zjevně dojat. Daladier děkoval se slzami v očích. To byl počátek všeobecného nadšení, které brzy zachvátilo celý svět. Nakonec přesvědčilo i západoevropské státníky a mnohé další upevnilo ve víře, že Mnichov byl vlastně velký úspěch...“

Koho by tehdy zajímalo, že v odstoupených pohraničních oblastech Československa, které rozhodnutím mnichovské dohody připadly nyní hitlerovskému Německu, žilo i na 800 000 Čechů, které z velké části čekalo potupné vyhnání z jejich domovů!

Zhruba jedna třetina tehdejšího Československa se ocitla pod správou nacistického Německa. Němci zabrali asi 28 000 kilometrů

čtverečních našeho území.

Prezident Edvard Beneš byl nucen abdikovat. Ve svém rozhlasovém projevu na rozloučenou řekl: „Všecko to bude jednou soudit historie a rozhodne spravedlivě. Řeknu jen to, co cítíme bolestně všichni: oběti, jež od nás byly tak důrazně žádány, jsou

neúměrné a nejsou spravedlivé. Národ toho nikdy nezapomene, i když to nese s důstojností, klidem a sebevědomím, jež budí obdiv všeobecný. Je v tom vidět sílu národa a mravní velikost jeho synů a dcer...“ V závěru pak Edvard Beneš ještě řekl: „Končím výrazem opravdového přesvědčení, výrazem své hluboké víry ve věčnou sílu a pevnost našeho národa, v jeho energii, houževnatost, vytrvalost a hlavně v jeho víru v ideály lidskosti, v ideály svobody, práva a spravedlnosti, za něž tolikrát bojoval, za něž tolikrát trpěl a s nimiž



vždycky znovu zvítězil. I já jsem pro ně bojoval. A zůstanu jim věren. Neopustím také loď v bouři. Věřím naopak, že v této chvíli je

37

taková oběť politicky nutná, i když neznamená, že bych zapomněl svou povinnost pracovat jako občan a vlastenec dál.“ Po této řeči odjel dr. Edvard Beneš se svou ženou do Sezimova Ústí a 22. října 1938 odcestovali oba do exilu. Nejprve do Londýna a odtud později do Spojených států amerických (Francie ho předtím odmítla), kam Beneše pozvala Univerzita v Chicagu... V okleštěné zemi se vlády ujali agrárníci, prezidentem se stal dr. Emil Hácha. Vznikla druhá republika, jejíž mnozí představitelé otevřeně či skrytě koketovali s Hitlerem.

Nátlak nacistického Německa na Česko Slovensko sílil. A týkal se také hospodářských zájmů tehdejšího Německa. Nacisté už tehdy projevovali zájem o naše zlato a hodnotné devizy.

Jak uvedl dr. Eduard Kubů na mezinárodní konferenci o nacistickém zlatě v Londýně (1997), už bezprostředně po Mnichovu naléhalo Německo na Národní banku československou, aby vydala Deutsche

Reichsbank „zlaté krytí platidel, obíhajících na území obsazeném německými vojsky“. V zabraném pohraničí bylo postupně staženo 1250,6 milionu Kč v bankovkách a 1502,7 milionu Kč ve státém



vydaných cenných papírech. Po obtížných jednáních, která se odehrávala pod neustálým nátlakem nacistického Německa, byla „státovková“ část kompenzována formou „odkupu“ majetku, patřícího okleštěnému Česko-Slovensku. Šlo zejména o výkup

38

průmyslové účasti pražských bank v pohraničí a o převzetí československé vojenské výzbroje, o niž měli Němci zájem. Ovšem „v jednáních o úhradu bankové části stažených platidel nárokovalo Německo zlato a hodnotné devizy a současně odmítalo jednat o poměrné části vyjádřené v peněžních příkazech a ve finančním vyrovnání“. Jak dále uvádí Eduard Kubů, dne 4. března 1939 byli naši představitelé nuceni podepsat s Německem dokument, na jehož základě bylo 769 milionů Kč kryto československými nemovitostmi v odstoupeném pohraničí a peněžními půjčkami, které tam byly poskytnuty. Zbytek pak byl uhrazen zlatem. Toto československé zlato, více než 14 tun, bylo převedeno na Deutsche Reichsbank těsně před 15. březnem 1939.

Okleštěná republika byla na kolenou.



PŮJČKA PONÍŽENÉMU

Ten dokument je možné objevit ve spisovně českého ministerstva financí... Velká Británie nabízí poníženému československému spojenci cosi jako finanční kompenzaci. Půjčku.

Zmíněný dokument vejde později do historie jako mnichovský úvěr. A bude strašit politiky, ekonomy a diplomaty v obou zemích ještě desítky let po skončení druhé světové války.

Velká Británie se rozhodla – bezprostředně po Mnichovu – poskytnout naší zemi mnohamilionovou půjčku (30 milionů liber šterlinků, které však naše země měla čerpat postupně) – „k překonání těžkostí“. Ovšem na těchto „těžkostech“ se právě Velká



Británie velkou měrou podílela. Z těchto peněz měly být alespoň částečně kompenzovány ztráty, které Československo mnichovskou dohodou utrpělo.

V knize „Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938-1945“

Josef Bartoš uvádí, že kdybychom okupaci československého pohraničí posuzovali z čistě ekonomického hlediska a izolovaně od celkových záměrů

německého nacismu, museli bychom konstatovat, „že v hospodářském směru nebyl tento zábor nějakou mimořádně velkou kořistí. Také říšská vedoucí místa, jak vyplývá ze záznamu zahraničního úřadu v Berlíně z 20. září 1938, se domnívala, že hospodářský přínos československého pohraničí, v tomto případě hlavně v zásobách hnědého uhlí a dřeva, je vyvažován problémy lehkého průmyslu, hlavně textilu, který je závislý na vývozu; také zdejší zemědělství nestačí krýt místní potřebu. Zároveň však bylo zdůrazněno, že v dané situaci jsou ekonomické zdroje sudetských

40

území pro Říši celkově přínosem.“

Autor ale připomíná také skutečnost, že zcela jinak se nám bude jevit situace, když začneme zkoumat důsledky odtržení pohraničí pro zbývající československé území. „Republika byla zbavena nejen velkých hospodářských kapacit, ale podstatně se změnila i těžko po roce 1918 budovaná rovnováha mezi jednotlivými odvětvími hospodářství, průmyslu i zemědělství. Některá hospodářská odvětví, zvláště v oblasti dopravy, byla úplně zmrzačena.“ Již z těchto údajů je patrné, že okleštěná republika nemohla bez nějaké významné finanční injekce vůbec existovat.

Velká Británie nám, podle svého rozhodnutí, měla tedy postupně poskytnout 30 milionů liber. Nakonec šlo o 10 milionů. Z toho 4

miliony měly být „darem“ za odstoupení Sudet. Z této částky měl být dotován fond pro vystěhovalce, zejména se to týkalo Židů. Ostatně – zmíněná půjčka byla vázána podmínkou, že v tehdejší Česko

Slovensku nedojde k diskriminaci židovských občanů... Peníze nám Britové půjčili na jednorázový úrok.

Do 15. března 1939, kdy začala okupace Čech a Moravy, jsme z této půjčky vyčerpali 2,5 milionu liber.

Zbytek, ve výši 3,5 milionu liber, byl hned po 15. březnu zablokován.

V roce 1940 byl z něho vytvořen československý fond (Czecho Slovak financial claims fund), jehož správou bylo pověřeno britské ministerstvo financí. Toto ministerstvo mělo z této částky platit různé závazky československé vlády nebo „osob, sídlících nebo uskutečňujících obchod na území bývalé ČSR“ vůči britským věřitelům. Přesněji řečeno – z prostředků tohoto fondu se měly

41

hradit pohledávky Britů vůči Československu, pohledávky, které „zmrazila“ německá okupace a samotní Němci. Šlo o různé neuhrazené faktury, nesplacené úvěry... Československo – coby už odepsaný stát – nemělo žádnou možnost rozhodovat o tom, které pohledávky budou hrazeny. Není proto divu, že svou šanci vycítili i různí spekulanti a podvodníci. Historie zná případ, jehož hlavním aktérem byl Robert Boothby...

Robert J. G. Boothby se už ve čtyřiašedesáti letech stal poslancem za Konzervativní stranu. V letech 1924-1929 byl osobním tajemníkem tehdejšího ministra financí Winstona Churchilla. V roce

1940 byl jmenován ministrem financí v Churchillově vládě.

Boothby, který pocházel ze staré šlechtické rodiny, se – podle závěru vyšetřovací komise – údajně spojil s několika obchodníky, v některých případech šlo prý dokonce o spekulanty, kteří obchodovali na území pomnichovského Česko-Slovenska. Tito podnikatelé žádali po 15. březnu 1939 odškodnění za neuskutečněné obchody. Boothby měl prosadit, aby britský parlament schválil, že podnikatelé dostanou požadované finanční prostředky z nevyčerpaného mnichovského úvěru... Této situace tehdy chtěli využít, jak už bylo řečeno, někteří spekulanti. Boothby musel čelit obvinění, že jeden z takovýchto obchodníků si jmenovaného politika zavázal – údajně vysokou finanční provizí. Byl z toho skandál a Boothby se ocitl před vyšetřovací komisí britského parlamentu. Ta posléze vydala zprávu o tom, že Boothby „poškodil čest parlamentu a konal v rozporu s tím, co se od člena parlamentu očekává“.



Jak se ale ještě později dozvíme, jeho vina nebyla tak docela jednoznačná...

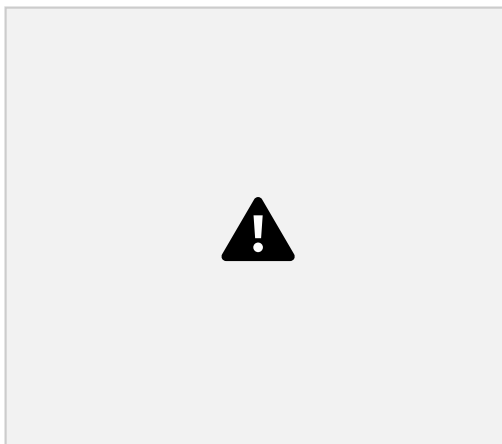
Buď jak buď – ze zmíněného fondu, který nám po „Mnichovu“ poskytla Velká Británie, bylo posléze vyplaceno přes 2 miliony liber. Po skončení války nám Britové vyčíslí mnichovský úvěr celkovou částkou 4,43 milionu liber...



Dne 14. března 1939 se slovenský sněm usnesl na vyhlášení samostatného a nezávislého Slovenského štátu – tomu všemu předcházelo jednání Jozefa Tisa s Adolfem Hitlerem... Tiso byl v Berlíně přivítán už s poctami náležejícími hlavě státu. Hitler sliboval záruky hranic Slovenska, ovšem nezapomněl dodat, že pokud se Slovensko okamžitě neodtrhne, „ponechá události vývoji“.

Několik minut po vyhlášení Slovenského štátu překročila maďarská vojska hranice kdysi československé Podkarpatské Rusi... V Čechách se opět rozhořely nacistické provokace. Například už v noci z 13. na 14. března

podnikne asi 600 Němců útok na četnickou stanici ve Stonařově u Jihlavy. Němci pak stanici demolují a zmocní se pušek. Při následné přestřelce mezi útočníky a českými policisty je zastřelen jeden československý civilista. Dva policisté jsou těžce zraněni.



Za této atmosféry udělal dr. Emil Hácha, bývalý prezident Nejvyššího správního soudu, řečeno slovy Jamese Poola (Tajní spojenci Adolfa Hitlera 1933-1945) „fatální chybu, požádal o setkání s Hitlerem“...

Říšský kancléř si však dává na čas. Emila Háchu a ministra zahraničí Františka Chvalkovského přijme až po půlnoci, tedy už 15. března.

Vyděšený Hácha třesoucím se hlasem pronese, že je moc rád, když má tu čest poznat nejmocnějšího státníka Evropy. Vždy prý po tomto setkání toužil. „S nadšením jsem pročetl vaše myšlenky.“

Hitler si pak vezme slovo. Začíná mluvit tiše, hlas ovšem stále zvyšuje. A pak to přijde: „Dnes ráno v šest hodin překročí německé

vojsko československé státní hranice. Narazí-li na odpor, bezohledně jej zlomí. Mé rozhodnutí je nezměnitelné.“

Hácha se zhroutí. Hitlerův osobní lékař profesor Theo Morell musí přispěchat s injekcí.

Hácha se na chvíli vzpamatuje, ovšem jen do té doby, než mu říšský maršál Hermann Göring s úsměvem začne říkat, že by mu bylo nesmírně líto, kdyby prý musel bombami zničit krásnou Prahu. Pak už zbývá podepsat příslušné listiny...

Osud Čech a Moravy byl zpečetěn. Nacistický vůdce vzal zemi „pod svou ochranu“...

Avšak už několik dnů před těmito událostmi svolal říšský maršál Hermann Göring důležitou poradou. Jejím účastníky byli: zvláštní zplnomocněnec říšského ministerstva hospodářství Hans Kehrl, dále hospodářští a finanční odborníci Hans Wohltat, baron Lüdingshausen, Walter Pohle, Karl Hasche, Kruppův zplnomocněnec Hans Eltze.

„Pánové,“ oslovuje přítomné zjevně dobře naložený Göring, „vaším úkolem bude hned po příchodu našich vojsk do Prahy dát se rovnou do práce. Vy, pane Kehrl, zaujmete i se svou skupinou místo v Národní bance. A především – zjistíte přesné množství československého zlata. A vy, pane Wohltate, se postaráte o to, aby se československé zlato, které je, jak víme, uložené v Bank of England, dostalo co nejrychleji do naší Říšské banky.“

Göringovo slovo – už také proto, že v této době vedl Úřad pro čtyřletý plán – bylo pro ostatní závazkem. Proto také musel být jeho rozkaz bezezbytku splněn.

Už ráno 15. března 1939 přicházejí s prvními německými jednotkami do Prahy také zástupci nejvýznamnějších říšskoněmeckých bank – Deutsche Bank a Dresdner Bank. Cílem bylo připravit si dobré výchozí pozice k rychlému průniku do finanční a průmyslové struktury českých zemí. Tyto pozice si ovšem tyto banky začaly připravovat už bezprostředně po Mnichovu; zaměřily se zpočátku na získání filiálek pražských bank, působících na území, které jsme museli na podzim osmatřicátého roku postoupit Německu.



Vše se podařilo podle předpokladů. Náš známý Hans Kehrl, generální referent na říšskoněmeckém ministerstvu hospodářství, si mohl mnout ruce.

A s ním ostatní nacisté.

Vždyť hospodářství českých zemí mělo mít pro nacistické Německo, které žilo přípravami na válku, mimořádnou cenu. Adolf Hitler ve svém projevu předneseném v říšském sněmu uvedl, že okupací českých zemí třetí říše získala mimo jiné 2175 polních děl, 469 tanků, 500 protiletadlových zbraní, 43 000 kulometů, 1 090 000 pušek, 114 000 revolverů, zhruba jednu miliardu nábojů a tři miliony protiletadlových granátů. Tyto zbraně, včetně střeliva by stačily k vyzbrojení zhruba třiceti divizí, to znamená asi poloviny tehdejšího wehrmachtu! Ukořistěná děla představovala obzvláště významnou položku, protože právě československá těžká dělostřelecká technika patřila k nejmodernějším zbraním v Evropě a právě tady bylo Německo nejvíce zranitelné... (Údaje pocházejí z knihy Jamese Poola Tajní

spojenci Adolfa Hitlera 1933-1945.)

Němce však zajímal nejenom český zbrojní průmysl, ale také průmysl těžký a hutní, jenž podle úvah Hermanna Göringa měl pomoci kapacitně přetíženým říšskoněmeckým provozům, týkalo se to hlavně metalurgie... Göring si vyhradil právo rozhodovat o všech zásadních hospodářských otázkách protektorátu.

Jak ovšem už víme, tlustý maršál Göring, který si nadevše zamiloval požitkářský způsob života, aby se mohl obklopovat vzácnými věcmi, měl zálusk hlavně na československé měnové zlato.

Pro zajímavost, abychom si lépe uvědomili Göringův vztah hlavně k vzácným šperkům, nahlédněme do deníku někdejšího ministra italské fašistické vlády a zetě Benita Mussoliniho, hraběte Galeazza Ciana. Následující zápis pořídil poté, co se v Římě sešel právě s Hermannem Göringem: „Při obědě mluvil Hermann Göring jen o svých špercích. Na rukou měl skutečně nádherné prsteny... Svěřil se, že si hraje s drahokamy jako dítě s kuličkami. Občas – jako například teď cestou do Říma – ho přepadne zvláštní nervozita.

Jeho pobočníci znají lék. Přinesou malou vázu s diamanty. Göring je vysype na stůl, odhaduje jejich cenu, promíchává je – a tím znovu získá dobrou náladu...”

Co se týče československého zlata, je prokázáno, že Göring a další nacističtí představitelé po něm prahli ještě před březnovou



okupací. A tak počátkem března 1939, tedy ještě před okupací, jak už bylo ostatně uvedeno, podlehl Česko-Slovensko výhrůžkám a

47

převadlo na Deutsche Reichsbank, kromě deviz za 15 000 000 Kč, také požadované zlato. Více než 14 tun. (Přesně 14 536 kg zlata, které mělo cenu 466 milionů korun čili tehdejších 15 milionů dolarů.)

To byl však teprve začátek...

Nedlouho po Hansi Kehrlovi se v Praze objevil také Friedrich Müller. Deutsche Reichsbank ho vyslala do Národní banky československé (za okupace bude přejmenována na Národní banku pro Čechy a Moravu) jako svého zvláštního pověřence.

Do Národní banky československé pak přišel ještě další pověřenec. Herbert Winkler. Stal se vedoucím devizového referátu této banky.

Devizový referát Národní banky pro Čechy a Moravu se stal rezidenturou nacistických tajných služeb. Vládli tu němečtí komisaři, vesměs čestní spolupracovníci SD (sicherheitsdienst), abwehru a gestapa. Okupační moci sloužili však i mnozí čeští pracovníci banky. V letech 1939 až 1945 nacisté založili značné množství evidenčních karet (Führungskartei) se jmény českých zaměstnanců, kteří okupačním úřadům poskytovali jakoukoli pomoc, především informace... Hlavním úkolem devizového referátu bylo urychleně začlenit český finanční aparát do rozsáhlého německého zbrojního programu...

Nacisty zajímá nejvíce zlato. Už také proto, že horečné zbrojení nebezpečně snížilo stav zlata a hlavně deviz v samotné Deutsche Reichsbank.

Zlato, právě v této době, je v Evropě čím dál žádanější. Pro



Německo je například vítaným zdrojem pro nákup a dovoz strategických surovin. Na počátku devětatřicátého roku mělo totiž Německo ve srovnání s USA, Velkou Británií, Francií, Itálií a

48

dalšími státy velmi málo zlata – jen za 17 milionů zlatých dolarů, zatímco například USA měly zlato v hodnotě 8126 milionů a Francie za 1435 milionů.

Dne 18. března 1939 dostává vedení Národní banky Československé příkaz, aby československé zlato, uložené prostřednictvím Banky pro mezinárodní platby v Basileji u Bank of England, bylo převedeno na účet Deutsche Reichsbank (Říšské banky).

Podle příspěvku dr. Eduarda Kubů na londýnské konferenci o nacistickém zlatu (1997) Friedrich Müller údajně přinutil pod hrozbou zastřelením ředitele Národní banky Františka Peroutku a Josefa Malíka k tomu, aby sepsali a vypravili dva příkazy k převodu československého zlata, uloženého ve Velké Británii. Jeden z nich, adresovaný Bank of England do Londýna, požadoval predisponování 26 793,7 kilogramu zlata Bance pro mezinárodní platby v Basileji.

Druhý příkaz požadoval, aby basilejská banka převedla 23 087,3 kilogramu z depozita 28 309,3 kilogramu vedeného u Bank of England na účet Deutsche Reichsbank u téže banky. Poněkud jiný pohled má na tuto událost Vít Smetana („Británie a československé zlato“). Nepochybuje sice o tom, že na oba ředitele byl činěn nátlak, „nicméně hrozbu okamžité popravy relativizuje fakt, že Malík s Peroutkou dokázali odkládat odeslání příkazů formou dopisů... a učinili tak až po telegrafickém ujištění a potvrzení



Říšské banky, že zlato bude
uloženo stejným způsobem jako
dosud, volně k dispozici Národní bance
československé, a že vlastnická práva
posledně jmenované nebudou

49

transferem poškozena.“

A dodejme ještě, že Friedrich Müller opravdu nemohl v březnu 1939 ředitele Národní banky k čemukoliv nutit – do protektorátu totiž přišel až v srpnu 1939...

Je ale zjevné, že tehdejší představitelé Velké Británie moc dobře věděli, že příkaz k transakci podepisovali oba ředitelé Národní banky pod nátlakem. Úředník Národní banky František Blažek na tuto okolnost upozornil, při tajné schůzce, tehdejšího britského velvyslance v Praze.

Dva další čeští odbojáři informovali o vynuceném převodu zlata rovněž francouzské velvyslanectví v Praze.

Nic se však nestalo, a tak 20. března 1939 bylo více než 23 tun československého zlata vydáno nacistům. Ti okamžitě tuto zlatou injekci využili k nákupu dalších strategických surovin. Věděli dobře, co dělají. Ve hře už bylo napadení Polska.

Vše proběhlo v tajnosti...

Dalších osm týdnů se nic neděje. Ovšem 18. května 1939 vybuchne bomba. V listech Financial News a Daily Telegraph vycházejí články o transferu československého zlata.

V prvním případě Paul Einzig, autor zasvěcených ekonomických komentářů, který se v příštích letech bude problémem československého zlata velmi intenzivně a kvalifikovaně zabývat – však o něm ještě uslyšíme –, tvrdil, že britská vláda se v případě československého zlata rozhodla obejít nedávno přijatý zákon o zablokování československých účtů...

Je z toho skandál. Bývalý premiér Lloyd George žádá od vlády vysvětlení. Ministr financí John Simon se ocitá pod palbou dalších významných osobností.

Je to hlavně „zarputilý buldok“ Winston Churchill, který 26. května hovoří v Dolní sněmovně o „veřejné pohromě, kterou je předání 6 milionů liber šterlinků českých peněz do rukou těch, kdo rozbili a zničili Československo...“ Winston Churchill, který dobře ví, že válka je už na spadnutí, úctyhodným britským poslancům říká: „My se tady zabýváme tím, že povoláme náš lid do armády, vyzveme jej k tomu, aby přijal novou formu vojenské služby; platíme tady

50

daně v gigantickém měřítku proto, abychom sami sebe chránili. Pokud je v téže době náš vládní mechanismus tak neohrabaný, že těchto 6 000 000 liber ve zlatě může být předáno nacistické vládě v Německu, která si jen přeje je použít a jenom je používá stejně jako v případě všech zahraničních měn ke zvýšení svého zbrojení, pokud tyto peníze mají odejít z našich rukou, aby se za určitých okolností vrátily ještě rychleji, než odešly, pak to zcela zesměšňuje úsilí, které náš lid vyvíjí na všech frontách i na všech místech, aby zajistil národní obranu a zmobilizoval veškerou sílu země.“

Podle Víta Smetany měl Winston Churchill informace o československém zlatém pokladu přímo od Jana Masaryka. A byl to právě Jan Masaryk, který později několikrát připomněl jiná slova Winstona Churchilla, věnovaná československému zlatu:

„Úspory nešťastného a porobeného lidu jsme vydali



německému agresorovi. Je to druhý Mnichov...”

Debata o československém zlatě pokračovala mezi britskými politiky i publicisty i v dalších týdnech.

Vzpomínáte si na Roberta J. G. Boothbyho, který, podle parlamentní vyšetřovací komise, prosadil, údajně pod vlivem toho, že si ho „zavázal jistý spekulant, aby britští podnikatelé, kteří měli

51

pohledávky v někdejším Československu, dostali své peníze z takzvaného mnichovského úvěru, určeného zejména na pomoc uprchlíkům...”? Právě ale v této době se Boothby zařadil mezi výrazné kritiky vydání československého měnového zlata nacistickému Německu. Podle historika Víta Smetany („Británie a československé zlato“) zdůraznil Boothby ještě na půdě parlamentu fakt, že tehdejší ministr financí John Simon o této transakci nevěděl. „Že se guvernér (autor měl na mysli šéfa Banky pro mezinárodní platby – pozn. S. M.) ministru financí nezmínil o transferu pěti či šesti milionů liber, bylo podle Boothbyho prostě neuvěřitelné.“

Vít Smetana se rovněž vrací k údajným „čachrům“ Boothbyho s mnichovským úvěrem a tuto verzi odmítá. To, že Boothby odstoupil v roce 1942 ze své funkce ministra výživy a z funkcí dalších, považuje Smetana za následek „křivého nařčení z defraudace čs. zlata a následné tiskové kampaně...” (Pro zajímavost ještě dodejme, že po válce Boothby působil například ve stanici BBC a v roce 1958 získal titul barona...)

Faktem je, že tehdy, po vydání československého měnového zlata, se ministr financí John Simon ocitl pod velkým tlakem, a byl proto nucen označit transfer za „politováníhodnou událost“. Dokonce prohlásil, že on sám



lituje, že vůbec k této akci došlo. V mimořádně kritickém tónu psal své články na téma československého zlata vzpomínaný Paul Einzig. V jednom svém článku dokonce uvedl, že celý transfer se odehrál v důsledku politického tlaku Berlína.

Za hlavního viníka vydání části našeho zlata byla nejčastěji označována basilejská Banka pro mezinárodní platby.

52

Na konci června se od celé transakce distancoval francouzský ministr zahraničí Georges Bonnet.

Československý zlatý poklad se 11. července dostal dokonce na pořad jednání ve Sněmovně lordů. Joseph Montague Kenworthy, baron Strabolgi, někdejší námořní důstojník a ve Sněmovně zástupce

labouristické opozice – jak uvádí Vít Smetana – působivě zpochybnil obvyklé vládní argumenty o bankovní morálce, etice mezinárodních financí... když zdůraznil, že ředitelé

Národní banky československé po invazi do Česko-Slovenska nejednali svobodně, nýbrž pod nátlakem. Přitom uvedl tři případy, kdy se za podobných okolností jednotlivé britské banky rozhodly uložené finanční fondy svým klientům nevydat. Šlo například o



ruské vklady v několika
bankách, o vklad španělské
centrální banky ve výši
1,25 milionu liber v době
občanské války a rakouské
vklady v Londýně po
anšlusu...

Lze říci, že léto devětatřicátého roku bylo ve Velké Británii ve znamení československého zlata. Články na toto téma vycházely v nejprestižnějších britských listech. Informace o převodu československého zlata nacistům se objevovaly i v jiných západních zemích, dosud neporobených Hitlerem. O zlatém pokladu okupované

53

země se hovořilo i ve Spojených státech amerických. Pro spoustu lidí byl fakt vydání více než dvaceti tun zlata nacistům neuvěřitelnou informací. Pro leckoho to byl šok.

A šok to byl zejména pro někdejšího československého prezidenta dr. Edvarda Beneše.





CO MI VYPRÁVĚL TAJEMNÍK

55

Je jaro 1990. Navštěvuji prostorný dům, který má za sebou zajímavý osud. Svého času v něm žil hrdina druhé světové války,

armádní generál Karel Klapálek. Po jeho smrti tu bydlela, společně s manželem, jedna ze dvou generálových dcer.

V době mé návštěvy tu pobývá ještě jeden vzácný host, který sem právě dorazil ze Spojených států amerických. Po více než čtyřiceti letech. Je to bratr manžela někdejší slečny Klapálkové.

A tak mám možnost poznat bělovlasého, inteligentního a usměvavého muže, o němž vím, že po dobu šesti let, v letech 1939 až 1945, působil jako osobní tajemník Edvarda Beneše.

Pan Eduard Tábořský, který v době našeho setkání, třebaže mu bylo již 80 let, působil stále jako profesor na University of Texas v Austinu, mi pověděl (sešli jsme se společně ještě i v pražském Obecním domě) řadu zajímavých věcí, o kterých jsem dosud neměl ani tušení. Týkaly se samotného dr. Edvarda Beneše a týkaly se také – československého měnového zlata.

Podle vzpomínek profesora Tábořského byl přílet Edvarda Beneše do Velké Británie – předtím, jak víme, působil nějakou dobu ve Spojených státech amerických – skličující. „Britské úřady, které dosud ani v nejmenším nemínily anulovat svou účast na mnichovské konferenci, daly Benešovi okamžitě najevo, a sice přes Jana Masaryka, že od něho očekávají loajálnost. Jinými slovy ho žádaly, aby nezneužíval pohostinnosti Velké Británie k politickému působení,“ vyprávěl mi pan profesor.

Ještě otevřenější než ke mně byl pan profesor Tábořský ve své knize „Prezident Beneš mezi Západem a Východem“. Tato kniha vyšla prvně v nakladatelství Hoover Institution Press, Stanford University ve Stanfordu, California USA – v roce 1981.

Na mnoha místech své knihy neskrývá Eduard Tábořský své rozladění nad tím, jak se v prvních týdnech okupace Čech a Moravy chovali západní spojenci jak k Edvardu Benešovi, tak i k celému československému exilu.

V červnu 1939 to podle Eduarda Tábořského vypadalo ve Velké Británii tak, že „v britské a francouzské vládě se dokonce uvažovalo o tom, že uznají právoplatnost Hitlerovy akce z 15. března 1939“.

Edvard Beneš byl touto situací zdrcen. V té době se dokonce objevily zprávy o tom, že premiér Chamberlain uvažuje o uzavření československého velvyslanectví v Londýně. Beneš tehdy napsal dopis určený ministru zahraničí lordu Halifaxovi. Tento dopis doručil do Halifaxovy rezidence na Eaton Square právě Eduard Táborský. Podle jeho vzpomínek byla ministrova reakce dost vyhyčbavá a prohloubila Benešovu nejistotu.

Mnohem později se Eduard Táborský dostal ke zpřístupněným britským archiváliím, aby si uvědomil, že Velká Británie zamýšlela zlikvidovat československé velvyslanectví v Londýně na podzim 1939. Nestalo se tak pouze proto, že vypukla válka...

Zděšení Edvarda Beneše se vystupňovalo ještě více ve chvíli, kdy se dozvěděl, že Chamberlain byl nakloněn i dalším jednáním mnichovského typu. Eduard Táborský hovořil o chystaných jednáních na účet Polska. Tato jednání „ztroskotala jediné díky Hitlerově aroganci a jeho přesvědčení, že muži, s nimiž se setkal v Mnichově, nejsou ti, kdo by začali novou válku“.

Nutno dodat, že v tomto případě nejde pouze o tvrzení Eduarda Táborského či Edvarda Beneše; o Chamberlainových záměrech se dnes můžeme dozvědět z mnohých dostupných britských i německých dokumentů.

Je patrné, že v prvních měsících po okupaci Čech a Moravy až do vypuknutí války 1. září 1939 byl Edvard Beneš pro mnohé tehdejší britské politiky stále nežádoucí osobou. Jak později napsal Eduard Táborský Beneš byl totiž „první obětí jejich jednání s Hitlerem, živoucím mementem jejich viny a jejich politické krátkozrakosti; byl to muž, který jim v roce 1938 řekl, že ve hře je mnohem víc než osud Sudet; muž, jehož varování se ukázala jako správná po necelých šesti měsících; muž, který varoval, že ústupky Hitlerovi jen posílí jeho apetyt a mohou nakonec vést k válce. Byl považován za pařež, o který se klopýtá na cestě appeasementu. Veškerá jeho veřejná činnost byla vrcholně nežádoucí, i kdyby se zdržel kritiky britské a francouzské politiky...“

Pan profesor Táborský se v osobním rozhovoru znovu vrátil k Benešovu slibu loajálnosti britské vládě. „Jan Masaryk musel už 28.

října 1938 britskou vládu ujistit, že dr. Beneš bude ve Velké Británii žít jako soukromník, nebude navazovat veřejné či politické kontakty, nebude poskytovat novinářské rozhovory a nestane se v žádném smyslu zdrojem problémů pro vládu Jeho Veličenstva nebo pro vládu československou.“ (Myšlena samozřejmě vláda Rudolfa Berana s prezidentem dr. Emilem Háchou – pozn. S. M.]

Dokument o tomto Masarykově jednání je možné dodnes najít v archivu britského ministerstva zahraničí...

Co se týče vydání československého zlata nacistickému Německu, tato zpráva, podle vzpomínek Eduarda Táborského, doktora Beneše neobyčejně zdrtila. Je ovšem zvláštní, že sám Edvard Beneš se ve svých obsáhlých pamětech o zlatém pokladu nezmiňuje. Proč vlastně tuto tak významnou událost svého exilového života zamlčel?

Nechtěl jítit staré rány? Nechtěl „dráždit“ mocného spojence? Měl na mysli nějaké politické ústupky? Každá odpověď bude chtít nechtě patřit pouze do sféry dohadů a spekulací.

Eduard Táborský v knize „Prezident Beneš mezi Západem a Východem“ píše:

„Bylo to vlastně 6 milionů liber ve zlatě, které Chamberlain věnoval jen tak pro nic za nic Hitlerovi. Beneš, který měl radost z toho, že naši někdejší spojenci Francie a Velká Británie učinili už značné pokání za ‚Mnichov‘, byl tehdy nanejvýše rozhořčen.“

Z předchozí kapitoly je však patrné, že rozhořčení projevíli i mnozí britští publicisté, včetně některých politiků. Byla už řeč třeba o Winstonu Churchillovi.

A právě Winston Churchill, společně s Antonym Edenem, svým pozdějším ministrem zahraničí, uspořádal 27. července 1939 na Benešovu počest soukromý oběd, jehož se zúčastnilo, podle údajů Eduarda Táborského, dalších 40 politických představitelů tehdejší Velké Británie.

„Nevím, jak se věci dále vyvinou,“ prohlásil při obědě Winston Churchill, „a nemohu říci, zdali Velká Británie půjde kvůli Československu do války. Ale jsem si docela jist, že mír, který

budeme uzavírat, se nebude uzavírat bez Československa. Slibuji, že pokud budu živ, budu pracovat, abych odčinil ten hrozný zločin,

58

kterého jsme se dopustili na vaší zemi.“

Podle Eduarda Táborského byl dr. Beneš velmi dojat, když v Churchillových očích spatřil slzy.

Dr. Edvard Beneš, jak později napsal ve svých Pamětech, považoval tento slavnostní oběd za „manifestaci“. Jak ještě uvedl, „celá tato schůze byla velmi důležitým a charakteristickým znakem situace v Anglii vůbec. Jaký to byl rozdíl proti poměrům v Londýně před půl rokem, kdy jsem se chystal na cestu do Spojených států! Jaké to bylo zcela jiné rozpoznávání, oč jde vlastně v Německu a na evropském kontinentě, a jak jinak se projevovala nálada vůči tomu, co se stalo minulý rok v britské politice a zvláště jak se tehdy postupovalo vůči nám! Viděl jsem jasně hned, že se můžeme a musíme připravovat, abychom i v Anglii svůj boj o osvobození a práci k porážení německého nacismu s plnou rozhodností a neústupností v krátké době začali. Bylo to pro nás v těchto chvílích povzbuzení ohromné!“ Na slavnostním obědě také dr. Beneš veřejně prohlásil, že už je jen otázkou času, kdy „mnichované“ Chamberlain a Daladier budou muset odejít ze svých postů.

Benešův odhad se potvrdil. Nejprve v březnu 1940 rezignoval Daladier a v květnu téhož roku to byl Chamberlain.

Slavnostní oběd se tedy Benešovi vydařil. Jak vzpomínal Eduard Táborský „doslova sršel optimismem“.

Pro Edvarda Beneše bylo tohle všechno velmi potřebným impulsem. Okamžitě se nadšeně pustil do další práce. Nasadil prý až zničující tempo, nejenom pro sebe, ale hlavně pro své tehdejší spolupracovníky. „Pracovali jsme sedm dní v týdnu, takřka bez oddechu,“ vyprávěl mi profesor Táborský. „Co se mě týče, dělal jsem zpočátku všechno možné, psal na stroji, připravoval anglické koncepty... Jeden čas jsem dokonce doprovázel Beneše i při procházkách, s pistolí v kapse, coby jeho osobní strážce. Jezdil jsem s ním na všechny důležité cesty a setkával se jeho prostřednictvím s

nejrůznějšími politickými osobnostmi.“

Edvard Beneš věnoval velké úsilí hlavně tomu, aby se Velká Británie vyrovnala s mnichovskou dohodou.

„Byla to velká a záslužná práce,“ vyprávěl mi Eduard Táborský.

59

„Británie sice po čase prohlásila, ústy svých představitelů, že mnichovská dohoda je neplatná, ale proto, že ji Německo zničilo – myslím tu smlouvu. Beneš však chtěl více, chtěl, aby Československo bylo uznáno ve svých předmnichovských hranicích. Byla to úmorná a často velmi napínavá jednání. Vzpomínám si třeba, jak z Benešovy kanceláře prudce vyšel britský velvyslanec u naší exilové vlády pan Nichols. V obličejí byl celý rudý a neustále vrtěl hlavou. Ze zápisu jednání jsem se pak dozvěděl, že ho rozčilil problém mnichovské dohody. V tomto směru dokázal být Beneš i velmi nepříjemný... Argumentoval tehdy také tím, že tuto dohodu oficiálně odmítl Sovětský svaz a uznal československé předmnichovské hranice. Chtěl, aby totéž udělala i Británie. Víte, ono to mělo svůj podtext. Už tehdy se totiž Beneš obával příštího vlivu Sovětského svazu ve střední Evropě a přál si větší účast Velké Británie a Spojených států amerických... Posléze se mu u Britů podařilo prosadit klauzuli, že při rozhodování o poválečných hranicích Československa nebude Velká Británie ovlivněna mnichovskou dohodou.“ (Ovšem Edvard Beneš dosáhne, po zdoluhavých jednáních, od Velké Británie prohlášení o neplatnosti Mnichova až v srpnu 1942. O měsíc později se tak stane i v případě Francie, reprezentované Charlesem de Gaullem... pozn. S. M.)

Aktivita Edvarda Beneše a jeho spolupracovníků nesla však tak jako tak ovoce. Dne 18. července 1941 získala československá exilová vláda ve Velké Británii svůj oficiální statut.

Ale měli bychom se znovu vrátit k československému zlatému pokladu. Jak už víme, 14 tun zlata jsme museli vydat nacistům po Mnichovu. V Bank of England jsme měli zhruba 50 tun zlata. Z toho 23 tun predisponovali – prostřednictvím Banky pro mezinárodní platby v Basileji – v březnu 1939 Britové do Německa. V Bank of

England tedy zůstalo ještě zhruba 26 tun československého měnového zlata. Avšak i toto množství, podle vynuceného příkazu zasláního z Národní banky v Praze, mělo putovat do hitlerovského Německa.

V tomto případě však už byli Britové obezřetnější. Dne 13. října 1939 putuje do Basileje, k rukám ředitele Banky pro mezinárodní

60

platby, depeše, ve které představitelé Velké Británie žádají, aby ředitel této banky chystaný transfer odmítl.

Podle Víta Smetany („Británie a československé zlato“) Němci pak v průběhu listopadu 1939 svou žádost stáhli.

Při vší úctě k těm Britům, kteří se v roce 1939 postavili proti vydání československého zlata nacistům, můžeme usuzovat, že v případě druhé části našeho zlatého pokladu tu měla Velká Británie už své zájmy. Bylo krátce po vypuknutí války, naši západní spojenci už stáli ve válce proti Hitlerovi, a vědělo se, že zlato, právě v těchto vypjatých dobách, je pro válečné hospodářství nezastupitelné, hlavně co se týče nákupu zbraní, střeliva či strategických surovin.





ČAS DRANCOVÁNÍ

V průběhu devětatřicátého roku zůstávalo v bankovních trezorech Národní banky v Praze stále ještě značné množství československého zlata.

Bylo však zřejmé, že je jen otázkou času, kdy i toto zlato zmizí kdesi v Říši.

Ledacos už napovídal výnos, který vydal Adolf Hitler 16. března 1939, výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava:

„Po tisíc let náležely k životnímu prostoru německého národa česko-moravské země...“ Hitler mimo jiné ještě prohlásil, že československý stát prokázal „svou vnitřní neschopnost k životu a propadl proto nyní také skutečnému rozkladu“.

Výnos o zřízení protektorátu zcela popřel státotvorné schopnosti českého národa a nepokrytě přiřkl Čechům roli podřízených německému národu.

Nastala germanizace českých zemí.

Jedním z cílů nacistických okupantů bylo zapojit české země do „německého hospodářského prostoru“. Okupanti tu velmi rychle zaváděli válečnou ekonomiku. Ta se vyznačovala státním řízením průmyslové výroby. V říjnu 1939 byl v zásobování zaveden přidělový systém – podle významu konkrétní pracovní činnosti pro válečné hospodářství...

Počátkem roku 1940 padlo v Berlíně rozhodnutí o převezení veškerých zásob našeho zlata do Říše, konkrétně do Reichsbank.

V červnu 1940 odvázejí nacisté z Národní banky 6,376 tuny zlata – jde hlavně o bohatou numismatickou sbírku zlatých mincí. A na podzim téhož roku odjíždí do Říše dalších 1,009 tuny



zlata. Pochází ze zásob devizově autonomních firem, Škodovky a Zbrojovky...

Národní banka byla nucena na krytí protektorátních závazků vůči německé říši zlato „prodávat“. V prvním roce protektorátu se jednalo o 12,58 tuny. Kromě toho, jak už bylo řečeno, mělo nacistické Německo již k dispozici rovněž více než 23 tun československého měnového zlata, které Hitlerovi vydala Velká Británie.

Podle sborníku „Rozumět dějinám“, který vydal kolektiv autorů pod patronací českého ministerstva kultury, měla v letech 1939 až 1945 získat třetí říše do své správy celkem 42,899 tuny ryzího měnového zlata.

Avšak některé poválečné dokumenty hovoří o tom, že v důsledku německé okupace bylo Československo připraveno o 45 tun měnového zlata...

Nacisté se zajímali hodně také o zlaté mince, které tvořily

neodmyslitelnou součást československého státního pokladu. Ražba zlatých a jiných vzácných mincí měla v naší zemi hlubokou tradici. Ovšem ve středověku, kdy v českých zemích převažovala spíše těžba stříbra a obíhaly tu převážně stříbrné mince, byly zlaté mince raženy spíše jen výjimečně, hlavně při slavnostních příležitostech.

Na tradici vzácných mincí navázala po roce 1918 Československá republika.

Z knihy Jana Struže a Bohumila Studýnky „Zlato – od magie až po finanční spekulace“ se můžeme dozvědět, že Československá republika schválila už v roce 1923, u příležitosti pátého výročí obnovy státní samostatnosti, ražbu zlatých dukátů a dvojdukátů.

Tyto mince jsou v numismatických kruzích známé jako svatováclavské.

„V roce 1929, u příležitosti milénia smrti knížete Václava, byly u nás vydány pětidukáty a desetidukáty. Jejich ražba skončila v roce 1939...“

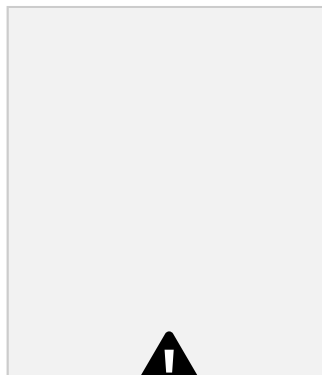
V třicátých letech měly svatováclavské dukáty, ražené v letech 1923 až 1939, mimořádnou hodnotu a v zahraničí byl o ně, podle zmíněných autorů, „velký zájem“.

64

Mezi vzácnými mincemi, které tvořily součást zlatého pokladu, byly rovněž, jak je patrné z uchovaných soupisů, také například zlaté dolary, holandské guldeny, německé marky... To všechno tedy – a mnoho jiného – zmizelo v sejfech Deutsche Reichsbank, kde už čekaly vzácné mince ze zlaté zásilky, kterou v březnu dodala Velká Británie. Jen pro zajímavost – tehdy v březnu nacisté získali mimo jiné 151 620 kusů říšských marek ve zlatě, včetně vzácných jubilejních svatováclavských dukátů a dalších mincí.

Speciální komando nacistů loupilo také

v pražských akciových bankách, spořitelnách, zastavárnách... Říše tak získala další cennosti za 65 milionů korun.



Co se týče samotné Národní banky – už v prvních dnech okupace se okupanti zmocnili cenností na hotovosti, a třeba také ve valutách, za více než miliardu korun. Drancování Čech a Moravy dále pokračovalo. A nejenom ve vztahu k měnovému zlatu. Vždyť ještě v roce 1935 bylo Československo největším výrobcem a vývozcem zbraní na světě. V našich továrnách se tehdy vyrábělo daleko větší množství tanků, lehkých děl a dalšího vojenského vybavení, než kolik se vyrábělo ve Velké Británii. Ostatně – o Hitlerově nadšené řeči v říšském sněmu, kde vypočítával ukořistěné československé zbraně včetně střeliva, už byla řeč...

Jak napsal již vzpomínaný britský historik Martin D. Brown, když německé armády postupně napadly Polsko, Francii a Rusko, dělo se tak i „v českých tancích, s českými zbraněmi a s českou municí. Toto bylo skutečně ničivé dědictví Mnichova a mnichovanství, nikoliv mytická víra, že je nepřipustné vyjednávání s diktátory, o čemž jsme byli přesvědčováni...”



UMŘI, ALE NEJPRVE ZAPLAŤ!

Víme, že v době vypuknutí druhé světové války zůstalo ve Velké Británii ještě více než 26 tun našeho zlata, které Banka pro mezinárodní platby, také na žádost Velké Británie, už Hitlerovi nevydala.

Nacisté však byli na postupu. V září 1939 padlo Polsko. Počátkem května 1940 vytáhl Hitler na západ. Obrovské masy vojsk, tanků, děl a letadel pronikaly bleskově do nitra Lucemburska, Belgie, Holandska a do Francie...

Holandsko kapituluje. Po Holandsku Belgie...

Počátkem června směřují už německé tanky na Paříž.

V té době tu bylo připraveno bojovat více než 5000 Čechoslováků, ať už z řad krajanů či stateční muži, kteří se do Francie dostávali dramatickými cestami z protektorátu...



V červnu 1940 odcházejí i Čechoslováci na frontu, aby bránili zemi, která sehrála tak hanebnou roli v období Mnichova.

Do bojů zasáhnou například příslušníci 2. československého pluku, kteří svedou hrdinné ústupové boje na řece Loiře. Čechoslováci budou bránit své pozice i ve chvíli, kdy francouzští vojáci, včetně přiděleného dělostřeleckého pluku, v nastalém zmatku ustoupili.

Mnoho našich vojáků si za statečnost u řeky Loiry vyslouží záslužné československé válečné kříže. Budou mezi nimi i poddůstojníci Jozef Gabčík a Jan Kubiš, kteří o dva roky později sehraji klíčovou roli při atentátu na Reinharda Heydricha.

Do přímých bojů za záchranu Francie zasáhne také více než 170

67

československých letců a příslušníků pozemního personálu. Štábní kapitán Alois Vašátko dokáže během krátké doby sestřelit, ať už sám nebo ve spolupráci, 15 nepřátelských letadel. Poručík František Peřina zničí 14 nepřátelských letounů. Oba budou vyznamenáni řádem Légion d'Honneur...

Přesto je Francie poražena. Čechoslováci se ocitají ve smrtelném nebezpečí. Dalo se totiž očekávat, co se s nimi stane, když padnou do rukou nacistů.

„My jsme v těch dnech prožívali chvíle skoro až zoufale: šlo nám tu vojensky o všechno,“ uvedl později dr. Edvard Beneš ve svých Pamětech. Někdejší československý prezident a nyní hlava československého exilu ve Velké Británii si moc dobře uvědomoval, že ztráta našeho vojska by mohla výrazně oslabit další politické aktivity československého exilu.

Usiloval, a nejenom on, o to, aby českoslovenští vojáci mohli být včas odtransportováni právě do Velké Británie. V té době byla už tato ostrovní země v boji proti Hitlerovi osamocena – poté, kdy Sovětský svaz podepsal známý pakt s hitlerovským Německem. Britové si uvědomovali, že každý zachráněný voják, a to se týkalo

nejenom Čechoslováků, ale třeba i Francouzů či Poláků, má pro tuto zemi mimořádnou cenu.



68

Šlo tedy o to bezpečně evakuovat mnohatisícovou masu vojáků do bezpečí.

Na evakuačních lodích vyplulo nakonec asi 4000 našich vojáků a okolo 500 civilistů.

Atmosféru tehdejších okamžiků vystihuje kniha „Dobří vojáci padli“, zpracovaná ze vzpomínek tehdejšího poručíka československého letectva Stanislava Rejthara:

„Pryč z Francie, to bylo naše heslo. Chtěli jsme na loď, abychom se mohli přepravit do Anglie. Řekli nám, že nejsou lodě,



přístav
že je zablokovaný a že platí
přísný zákaz opouštění
přístavu. To nás neodradilo.
Lidi jsme poslali spát a
sháněli jsme loď. Měli jsme
štěstí, že mezi námi byli
Baťováci, kteří se v
takových věcech vyznali.
Nějaký Jarda Pospíšil z
Prostějova skutečně sehnal
Holand'ana, který byl
ochoten nás přepravit menší
nákladní lodí od burských
oříšků do Anglie. Domluvili
jsme se pozdě v noci. My,
důstojníci, jsme už nespali, jen jsme podřimovali s pistolí v ruce.
Němci mohli dorazit každou chvíli. Časně ráno bylo třeba

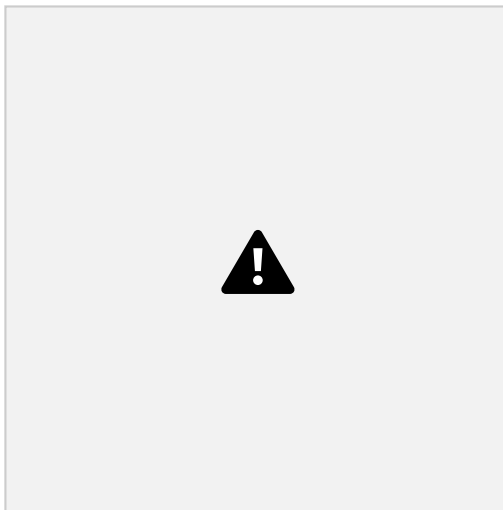
69

zorganizovat transport našich lidí do přístavu a nalodit se... Na palubě bylo 85 Čechů, 126 Poláků a ještě jedenáct československých uprchlíků, které jsem přizval v přístavu... Mužstvo cestovalo v podpalubí a důstojníci na palubě... Pluli jsme pět dlouhých dní. Kapitán nařídil, že nikdo nemá vycházet na palubu, neboť jinak, když nás Němci z letadel uvidí, potopí nás. Takhle to vypadalo jako nákladní loď... Po několika hodinách, co jsme vyjeli na širé moře, německá letadla zbombardovala přístav a potopila několik lodí. Letadla také zabarážovala výjezd z přístavu... Zahynulo množství lidí. Byla to prý odvěta za pobití průzkumné jednotky... Pluli jsme opatrně, kapitán se vyhýbal pásu ponorek..."

Jak Stanislav Rejthar (zemřel v roce 1979) vzpomínal, a s ním i další českoslovenští veteráni, ve Velké Británii čekalo na uprchlíky skvělé přivítání. Britové byli chladnokrevní, dobře organizovaní, připravení na válku.

Okamžitě se začaly tvořit československé letecké i pozemní jednotky.

Všichni byli nedočkaví, aby mohli zasáhnout do bojů. Toto přání se jim brzy mělo splnit. Nikdo z nich však netušil, že za to, aby mohli bojovat, budou muset jednou zaplatit. Československým zlatým pokladem.



70

ZBRANĚ ZA ZLATO

Přestože se dr. Edvard Beneš ve svých Pamětech vůbec nezmiňuje o problémech s československým zlatem – zejména na jaře devětatřicátého roku – a vůbec nehovoří o tom, jakou bouři mezi některými politiky způsobilo vydání části našeho zlatého pokladu nacistickému Německu, v jednom místě přece jen slovo zlato padne. A sice v kapitole, kde popisuje uznání československé prozatímní vlády. Beneš zde cituje dopis Edwarda Wooda Halifaxe z 18. července 1940.

Britský ministr zahraničí oznamuje uznání prozatímní československé vlády a zároveň připomíná, že „uznáním prozatímní československé vlády by se ovšem položily některé správní, finanční a jiné otázky, jež by bylo třeba vyřídit, jako například otázka pravomoci nad československými brannými silami a nad

československými nevojenskými osobami v této zemi a otázka zlata Národní banky československé (zvláště S. M.). Příslušné úřady londýnské rady projednají tyto otázky s Vámi nebo s Vašimi zástupci, kdykoli bude vhodno...“

Podle vzpomínek dr. Edvarda Beneše zahájili českoslovenští exiloví představitelé dr. Hubert Ripka a generál Sergej Ingr jednání o smlouvách, které by určily směrnice naší armády a letectva, s britskými brannými silami. „Bylo dosaženo dohody ve věci právního postavení naší armády, její technické organizace, jejího vztahu k britským jednotkám a o celkové otázce jejího financování. Smlouva byla podepsána na britském ministerstvu zahraničí 25. října 1940 lordem Halifaxem a Janem Masarykem,“ uvádí Edvard Beneš.

Současně, opět citujeme Edvarda Beneše, bylo podepsáno novým britským ministrem financí sirem Kingsley Woodem a československým ministrem financí dr. Eduardem Outratou „zvláštní finanční ujednání, kterým se upravovalo jednak financování našich branných sil během války, jednak právo disponovat československým zlatem uloženým před Mnichovem u Bank of England“. Jde tedy nepochybně o více než 26 tun československého zlata, které zůstalo ve Velké Británii k dispozici...

Co se týče financování politické a vojenské činnosti v exilu, jak

71

píše Edvard Beneš, ale i jiní exiloví představitelé, například Karel Feierabend, tato činnost byla financována z našich vlastních prostředků, které nám, jak uvedl Edvard Beneš, „zůstaly k dispozici buď z doby republiky, nebo které jsme během války opatřili pomocí půjčky. Dohoda upravovala rovněž spolupráci na přípravách Velké Británie a Československa pro obnovu hospodářského života republiky, jakmile skončí válka“...

Dodejme, že československá exilová administrativa měla poměrně rozsáhlý aparát. Její členové brali často plat, který byl vyšší, než měli mnozí britští úředníci. Dočíst se o tom můžeme například v dokumentech soustředěných v archivu Benešova kancléře Jaromíra Smutného. Kancléř se na toto téma vyjadřuje často velmi kriticky... Třeba když v jednom ze svých zápisů z 21. 4. 1941 konstatuje, že

ministr financí prozatímní vlády Eduard Outrata zaměstnává u sebe jistého úředníka za 45 liber měsíčně a kromě toho přijme i milenku tohoto úředníka jako písarčku, za měsíční plat 22 liber... „Abychom dostali zpět půjčku, kterou mu (zmíněnému úředníkovi – pozn. S. M.) kancelář dala, vyplatí se mu gáže do zadu.“ Na jiném místě Smutný zmiňuje snahy některých exilových představitelů kupovat, s pomocí exilových peněz, továrny, v nichž chtěli zakládat akciové společnosti a podnikat... Ovšem s cílem, aby vydělávali hlavně oni.

Zaměstnanci československého exilu patřili k nejlépe placeným úředníkům ve Velké Británii. Například českoslovenští ministři brali měsíčně okolo 100 liber, což bylo jen o něco méně, než dostávali jejich britští kolegové. Členové československé Státní rady pobírali zhruba 75 liber; jejich britští kolegové – 50 liber. Pokud někdo z našich představitelů promluvil v rozhlase, jehož vysílání bylo určeno do naší okupované země, pobíral 1 libru za minutu. (V roce 1941 bylo rozhodnuto, že vystoupení v rozhlase bude už zdarma – pozn. S. M.) Jen tak na okraj – tehdejší mzda britského kvalifikovaného dělníka se pohybovala okolo 5 liber týdně...

Exil získával peníze z nejrůznějších zdrojů. Dr. Beneš například ještě před „Mnichovem“ nechal poslat velké finanční prostředky na účet československých velvyslanectví v několika zemích. Tyto peníze mu pak umožnily financovat činnost naší emigrace v prvním

72

období po vypuknutí války. K dispozici měl například také peníze brněnské Zbrojovky, jež mu dal k dispozici generální ředitel a později také exilový ministr financí ing. Eduard Outrata. Finančním zdrojem byly i licenční poplatky za výrobu československého těžkého kulometu, známého v západních armádách pod jménem BREN GUN, které Zbrojovka od západních spojenců dostávala...

Vraťme se však do roku 2000, kdy pátrám po smlouvě, o které Edvard Beneš psal, týkající se poskytnutí válečného úvěru. Smlouvu z 10. prosince 1940 objevuji v Masarykově ústavu Akademie věd České republiky.

Podle této smlouvy nám měla Velká Británie v první fázi

poskytnout 7,5 milionu liber jako půjčku.

Platby se měly, jak stojí v článku 1, uskutečnit s ohledem na: „– náklady hrazené britským Ministerstvem války a Ministerstvem letectva v souvislosti s operacemi Československých ozbrojených sil v souladu s vojenským rozpočtem; výše částky a hlavní body budou projednány oběma smluvními vládami;

– náklady spojené se schválenými službami, které mohou být předmětem dohody mezi smluvními vládami, by měla nést Československá prozatímní vláda v souladu s civilním rozpočtem; výše nákladů a hlavní body budou projednány oběma smluvními vládami;

– jakákoli další vydání, na nichž se účastnické vlády dohodnou, nebudou hrazena z tohoto úvěru.“

Co se týče placení úvěru, ve smlouvě doslova stojí: „Schvaluje se, že úvěr ve výši 7 500 000 liber uvedený v článku 1 bude přímým závazkem Československé prozatímní vlády vůči vládě spojeného království a otázka termínu splatnosti nebude vznesena před nabytím platnosti Mírové smlouvy mezi Spojeným královstvím a Německem.“

Zalistujme nyní v knize pamětí (Politické vzpomínky) někdejšího ministra londýnské exilové vlády, již zmíněného Ladislava Karla Feierabenda:

„Financovali jsme tedy odboj z vlastních prostředků. Úvěr jsme dostali na základě zlata uloženého Československem u Bank of

England. Svolili jsme, aby Angličané tohoto zlata užili k nákupu zbraní ve Spojených státech a nám vyplátili jeho protihodnotu v librách.“



Jinak řečeno – válečný úvěr nám Velká Británie poskytla teprve poté, co jsme se zavázali, že Britové mohou disponovat s více než 26 tunami našeho zlata, které v Bank of England ještě zbylo po transakci více než 23 tun do nacistického Německa.

Ostatně v příloze Finanční smlouvy mezi vládou Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a Československou prozatímní vládou ještě stojí:

Článek č. 4:

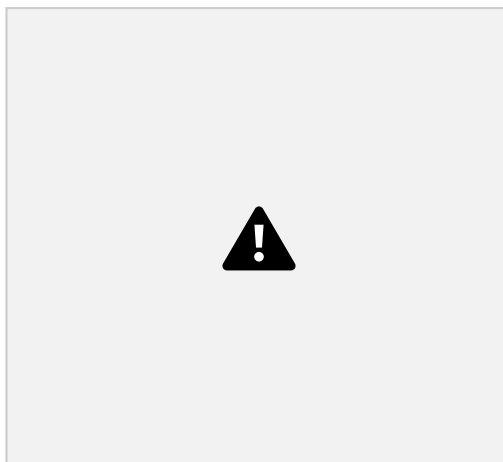
„Československá prozatímní vláda souhlasí, I) že veškeré zlato 74

Československé národní banky bude poskytnuto vládě Spojeného království na podporu Spojeneckých vojenských sil a že za tímto účelem bude toto zlato prodáno CEP (Custodian of Enemy Property = správcem majetku nepřitele) ve Spojeném království Bank of

England (Anglické bance) za libry šterlinků.

II) že pojistí předmětné zlato proti jakémukoliv vymáhání vládě Spojeného království, Bank of England a CEP.“

V archivu českého ministerstva financí objevuji posléze i zápis ze zasedání exilové vlády. Právě tady dr. Eduard Outrata, který 10. 12. 1940 válečný úvěr podepsal, obsáhle hovořil před svými kolegy o tom, za jakých okolností nám britská vláda byla ochotna úvěr poskytnout. Tím, že jí „dáme k dispozici naše zlato, které bude použito pro válečné úsilí Velké Británie“.





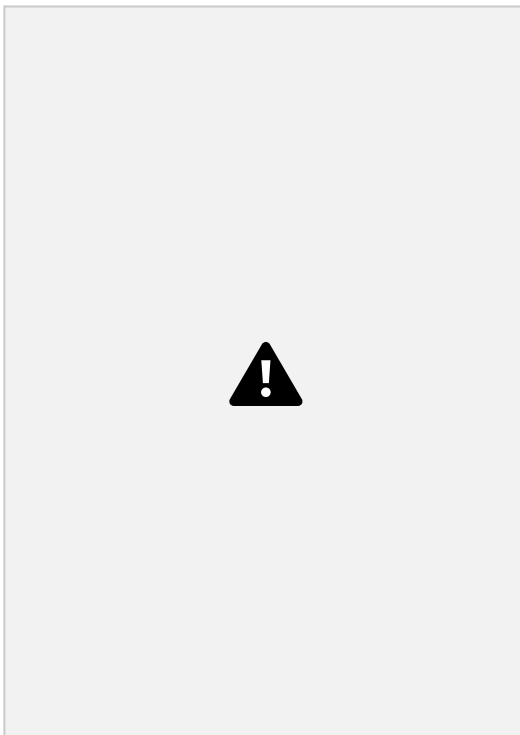
V BOJI

V srpnu 1940 byla zahájena letecká bitva o Velkou Británii. Už od počátku čelili Britové zdrcující přesile. Německé velení vyčlenilo k útoku na Velkou Británii tři letecké flotily, celkem 2422 letadel, z nichž 1553 bylo bombardovacích a střemhlavých a 869 stíhacích.

Britové měli na počátku bitvy k dispozici 52 perutě, z nichž dvacet bylo vyzbrojeno výkonnými spitfiry a 22 hurricany. Celkem šlo asi o 1000 letadel.

Od 13. srpna, kdy nastal „Adlertag“, počátek této bitvy, po dobu deseti měsíců, přičemž rozhodující období spadalo do konce října 1940, zuřily nad Anglií urputné boje. Hitlerův cíl byl jasný: přimět Velkou Británii k totální kapitulaci.

Stovky německých letadel mířily neustále v dlouhých vlnách nad Británií.



Už v prvních dnech letecké bitvy zasáhli do bojů i příslušníci 310. československé stíhací perutě. Na boj po boku československých letců vzpomínal později britský velitel 310. československé stíhací perutě S/Ldr. G. D. Blackwood: „Dostali jsme rozkaz napadnout skupinu nepřátelských letců v prostoru severně od Londýna. Tehdy jsem poznal, jak dovedou českoslovenští letci bojovat. Nebylo třeba rozkazů rádiem, vrhli se na Němce bez rozpaků.

Neberu-li v úvahu, že jsem byl v tomto boji sám sestřelen (G. D. Blackwood se zachránil na padáku – pozn. S. M.), byl jsem s výsledkem prvního utkání vrcholně spokojen.“

Bitva o Británii vrcholila 15. září. Toho dne se nad Anglií objevily stovky bombardérů chráněných stíhači. Britové vyšli z tohoto boje vítězně. Sestřelili takřka 80 letounů. Na tomto úspěchu se výrazně podíleli piloti 310. československé stíhací perutě.

Rozhodující fáze bitvy o Velkou Británii skončila 31. října. Hitler musel chtě nechtě ustoupit. Navíc mu přibyly další starosti. V plném proudu už byly přípravy na zahájení plánu Barbarossa, tedy k napadení Sovětského svazu. K tomuto útoku nakonec došlo, jak je známo, 22. června 1941.

V bitvě o Velkou Británii ztratili Čechoslováci sedm pilotů. Jejich

jména můžeme dodnes najít na zdi Kaple Královského letectva ve Westminsterském opatství.

Mezi oběti bojů patřil i četař Josef František, Čechoslovák, který bojoval v řadách 303. polské perutě Tadeusze Kościuszka. Během září 1940 sestřelil Josef František 17 německých letounů. Zahynul, když po návratu z vyčerpávajícího boje havaroval na mateřském letišti...

Naši letci postupně vytvořili i další bojové útvary – 312. československou stíhací perut', která v době bitvy o Velkou Británii chránila vzdušný prostor nad Liverpoolem, pro Brity životně důležitým přístavem.

Do bojů posléze zasáhla i 311. československá bombardovací perut'. Poprvé to bylo dne 10. září 1940, kdy podnikla nálet na Brusel. Později bombardovala například průmyslové a vojenské objekty na nepřátelském území. Hlídkovala nad Biskajským zálivem, nad hladinami Severního a Baltského moře...

Další českoslovenští letci působili v britských perutích. Příslušníci československých pozemních jednotek v době letecké bitvy o Velkou Británii nezasáhli. Přesto plnili důležité úkoly. Při našem setkání na to vzpomínal dnešní generál tankových vojsk Gustav Svoboda.



